J 1368

Digitized by Google

J 1368

Slovanská knihovna

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186187710

Digitized by Google

Digitized by Google

PAMETARKA.

GOSPODAROM

U HRVATSKOJ I SLAVONII

146928

OD

LJUDEVITA FARKAŠ-VUKOTINOVIĆA

TISKOM NARODNE TISKARNE DRA. LJUDEVITA GAJA.

1858.

Digitized by Google

J 1368

MINISTERSTVA ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
SLOVANSKÁ KNIHOVNA
V PRAZE

1368

Digitized by Google

Pozdrav mojim zemljakom gospodarom!

Stotina ljudih ide, da razvale golemu pećinu jednu; porazrede se na daleko; svaki se napinje u svom kutu; mokra čela, utrudjene ruke, polomljeno orudje . . . to bi naplata velike muke . . . . a pećina stoji!

Dugo tako radećim i nesmiljenoj borećim se prijavi se njeki divni glas iz višine te im reče: ***Bratjo nebi li bolje bilo, da složite sile vaše!***

Jedan izmedju one stotine sfatio je smisao ovoga savjeta te zoveći i proseći bratju svoju u jednu skupštinu predstavi im: da se slože, da tako sjedinjenimi silami izvode poso, kog nakaniše.

Dva tri mudraca (kako to obično biva) nehtješe pristupiti u slogu, . . . ali vekša stran pruža si ruke, pak oni navale na pećinu svi na jednoj strani, na jednom mjestu, na jedan na-

Digitized by Google

čin, u isto vrieme! . . . Eto čudesah! . . . . Pećina se koleba, . . . pećina se ruši! To jest: *unitis viribus!*

Jest: *unitis viribus!* Tako se sada piše i govori u svakoj knjizi, na svakom mjestu. To velevažno načelo treba da i mi sfatimo i oberučke ogrlimo; . . . mi gospodari u Hrvatskoj i Slavonskoj; ta baš mi smo oni jadni kamenari, od kojih svak pojedince u svom kutu stoji; rado bi srušiti pećinu, t. j. odstraniti zapreke, koje protustoje poboljšanju naših materialnih interesah; . . kim uspjehom? . . Tiem, da pećina stoji, a mi? . . da padamo svaki dan dublje!

Zar nevidimo na sjajnom štitu našeg vladara zlatno slovo: *viribus unitis?*

Zar nevidimo tolike zavode, tolika družtva i tolika poduzetja, koja na svom ulazu pišu: *viribus unitis?*

Zar nevidimo da gorostasna sila i jakost Englezke obrtnosti i trgovine na svom gizdavom barjaku rieči nosi: *viribus unitis?*

Digitized by Google

Tá u istom našem evo gradu malenom i neznatnom pram sad izbrojenim odnošajem zar nevidimo, da su se nekoji dobrotvorni zavodi podigli, koji se nebi mogli ni dva dana držati, da nije temeljom služilo načelo: *viribus unitis.*

Našemu gospodarstvu treba: *jedinstva* t. j. koncentriranja silah; gdje se sile diele, tamo neima jakosti, to je stara stvar; svaki indi gospodar neka si presudi polag okolice svoje i polag zemaljah svojih, što mu više valja; jeli polje, jeli livada, jeli šuma, jeli vinograd? U obće stoji načelo za *Hrvatsku:* vinogradi spadaju u prvi red, zatim livade, tada stoprv u tretjem redu stoji polje; šume, gdjegoder ih imade, da kako same za se sačinjavaju važnu stranku, koja se s poljnim gospodarstvom nesmje ni mješati; ali imade mjestnih iznimakah n. p. za Posavinu i Podravinu polje je prvo; za gorske strani livade mal da ne nadjačaju vinograde; u ostalome to se po izkustvu ustanoviti mora. Za *Slavonsku* drugo razmjerje stoji, tamo imade mnogo prostranih rav-

Digitized by Google

nicah i boljših zemaljah; tamo sveobće je pravilo: da se polje nikad nesmje zapostaviti vinogradom. *Jedinstvo* u gospodarstvu t. j. koncentriranje silah na stanovite struke će pomnožiti našu proizvodninu (produktion) gospodarsku; mi ćemo n. p. pridjelati mnogo vina i priraniti mnogo marve, pak ćemo svu pozornost i moguću brižljivost prikazati ovim strukam, tako da će se moći kazati: Hrvatska proizvadja mnogo vina i marve; ovi proizvodi — ako budu dobri — postat će doskora trgovačkom robom, te će ih sviet kupovati, a nami će biti plaća: *gotovi novac*... Dosad nismo proizvadjali: *ništa.* Istina je, baš ništa; jer meni nije baš nijedan proizvod poznan, koj bi pod imenom hrvatskim imao kakovu vriednost i glas u svietu, ako možebiti izuzmemo: *Varaždinca šnofanca* *). U tom su nas Slavonci prestigli, jer im je Sriemsko vino i slivovica na

*) I on je izšnofan sada.

Digitized by Google

glasu, i njihovi krmci jednako se ciene sa srbskimi.

Čujem, kako se mnogi podsmiehiva i veli: *to se lahko dà pisati, ali neka ide Vukotinović simo, pak neka gospodari, neka sám kuša!* . . . Svaki sám u sebi nosi smrtnu ranu, koj neima ufanje u život; koj govori vazda staro ono i posve nevaljalo slovo: *da neide, nemože se!* itd. nije mu pomoći! Svaki *nebudeništovac* malodušan je, nepozna svoje sile, nevjeruje u nje! Odgovaram pako svim, koji viču: nebude ništa, nemožemo,.. *bit će!*.. *Mora se!* Koj razumie, koj pravo i čvrsto hoće, on može. Imade primjerah dosti u našoj zemlji; vidimo dobrih gospodarah, koji ḥi mogli krasnu naplatu zadobiti za trudove svoje da ih u tom nepreči mlitavost bratje svoje!

Baš iz toga sliedi dakle, da kad je proizvodnina gospodarska povišena, onda treba skrbiti za trgovinu; trgovina imade svoj tečaj. svoj put, kad ona kojom stranom zamaše,

Digitized by Google

neda se tako lahko odvrnuti i drugamo navoditi; zemlja indi onakova, koja se želi podignuti, treba joj da se razabere, da boljše sile svoje sakupi složi i da tako oboružana stupi na pozorište u borbu; svi bolji gdspodari indi, i svi bolji obrtnici treba da se slože i da viribus unitis stupaju. Ako se industria i trgovina neprobudi, nepodupre, to moraju naravski svi proizvoditelji stradati, jer domaćom potrošbinom neće obogatiti proizvoditelj.

Družtvah dakle treba, družtvah, koja probudjivaju, kušaju, rukovode i štite poduzetja svakovrstna. Družtva pametno ustrojena i pošteno vodjena riedko promašuju svrhe svoje; . . . pak ako i gdjekoje propada, to je svakako laglje izgubiti množtvu nego pojedincu.

Različiti sastavci, koje ćeš najti u knjižici ovoj, štovani gospodaru, manje više svi se vrte o jednoj istoj stvari; tako i jeste; naši svi posli se takodjer okretju okoli jedne iste osi.

Trsove preporučam pazljivom motrenju, jer

Digitized by Google

doista neima važnie stvari, nego: uredjenje naših vinogradah. Znam dobro, da je moj poso u tome veoma nesavršen, jer mi jošte fali potrebno izkustvo; ali mislio sam, da treba početi jedared, drugačie neće bit napredka.

Ja vazda mislim i sám sa sobom velim: *Svrši jedno a počni dvoje.*

Lj. V.

Digitized by Google

Digitized by Google

Razmatranja o stanju naših žiteljah u obziru gospodarskom.

I.

Kod razmatranja raznih odnošenjah naših gospodarstvenih naravski je, da poglednemo na onaj broj žiteljah, koj je najveći, koj najveću stran zemljištah posjeduje, koj glavne radnje obavlja, koj je temelj, podnožje svega, a to su seljaci, bivši kmetovi. U našoj zemlji broj seljakah najveći je; gradovah mnogo neima kod nas, niti broj gradjanstva nije tako znamenit, kan u drugih državah, a od tako zvanih gradjanah velika stran zabavlja se poljodjelstvom, te buduć da zanati, obrtnost i trgovina malom su razprostranjene, zato medju izobraženim i prostim žiteljstvom kod nas prevaga pada na stran sesljaka.

Imade mnogo ljudih, koji težeći za tudjinstvom, sve napriečac osudjuju, što je domaće, i sve hvale, što je kod drugih narodah, te misle, da je drugim sve bla-

Digitized by Google

ženo, a kod nas sve zlo i opako. — Veliko je pitanje: da li oni ljudi, koje za posve izobražene držimo, sretnie živu, nego oni narodi, kod kojih prostota i naravi primjerna izobraženost nepretjerana vlada? Sve ima svoju mjeru; kada se granica prekorači, onda vaga promašuje ravnost, i pravo stanje težko se najde. Ciela podpuna izobraženost težko se dade sveobćom načiniti, a poluizobraženost nije nikad od koristi bila.

Stanje naših seljakah u obziru gospodarskom na nizkom stoji stepenu, istina je; ta imade mnogo neznanstva, opakih navadah, predsudah, nehajstva, nu što se tiče imućtva, i razmjerja, koje glede posjeda njihovog vlada, to moramo priznati, da je razmjerje oto veoma dobro, da su naši seljaci napram žiteljem drugih zemaljah jako sretni, i ako bi naši seljaci i malo marljivii te štedljivii bili, to bi oni dobro živiti mogli

Svaki seljak naš ima dosta zemlje: gledajmo koj goder kraj naše domovine, to ćemo vidjeti, da u obće uzamši ima svigdje dosti oranice, livadah, šumah i vinogradah; ima svigdje dosta marve, te ako igdje ima manje prostora i blaga, a to ga sigurno ima zato na drugom mjestu u izobilju; gorski n. p. predieli bolje stiešnjeni su; u brdinah i kamenitih stranah neima polja, ali zato imade šumah, imade drugih izvorah za život — suprot tomu mnogo veća straua ravne Hrvatske i osobito Slavonie toliko ima poljah i livadah, toliko ima marve, da bi seljaci ondje stanujući mogli marljivostju svojom proizvoditi više nego im treba, te tim načinom

Digitized by Google

nedostatak stromašnih predielah nadoknaditi. Slavonac, Posavac, Podravac, Turopoljac, Križevčan, Zagorac ima svega, česa mu treba, i kad bi i malo samo marljivie radio, imao bi od svoga viška dosti svakovrstnih proizvodah za trgovinu.

Englezka i Francezka zemlja služi nam za ogledalo izobraženosti i izvrstnosti; mi težimo za tom izobraženostju; mnogi možebiti misli, da se Englezi i Francezi učeni već rode, a kad tko reče o kom: govori francezki, il englezki! — Ta onda već sigurno držimo, da je izobražen i mudar čovjek. — O čudesah, kao da nebi moći francezkim jezikom budalasto govoriti!

Da vidimo kako stoje seljaci u Francezkoj. Zemljišta u Francezkoj razkomadana su prekomjerno. Od oranicah imade 8,470,700 hektarah u rukuh najamničkih a 14,530.000 hektarah u rukuh podnajamničkih. Polag novih statistikah ima 3,500,000 žiteljah, koji samo šest hektarah, a 90,000 koji posjeduju 130; drugo drže velikaši; vidi se iz toga da razmjerje nije koristno glede velike mase, koja malo ili ništa neposjeduje; prieko 2,602,785 ljudih neima na godinu više dohodka nego 50 frankah, to jest dvaveset fr. srebra; a jedan milliun se može računati što ima 100 frankah na godinu. Od tuda je toliko proletaracah, koji ni pedanj zemlje svoje nedrže. Tuže se uslied toga razkomadanja Francezi veoma; — a šta biva kod njih? — Čudorednost se kvari; — zakon odredjuje, da otac svoj posjed dieli medju djecom svojom, — za da ljudi zakon obidu, žene pŕju trave, i liekarie kojekakove, da

Digitized by Google

nezanose. Marve ima svako ljeto manje, na mnogih mjestah neima kravah nego samo kozah, iz toga sliedi, da neima gnoja, a po tom propada poljodjelstvo.

Uzmimo sada naše seljake; hoćemo li ikojeg naći koj nebi više dohodka imao nego dvadeset fr. srebra? Ako i neima više $^2/_8$ ili $^1/_8$ selišta, ili ako je samo željar, a to on sigurno plaća činža i štibre godišnje do 30 fr., osim toga pak još živi sa obitelju svojom, dakle nije tako siromašan, ko što ih blizu 4,000,000 u Francezkoj žive.

U Englezkoj zemlji razmjerje jošte gorje stoji; tu ima pet sedminah žiteljstva samih težakah, jedna sedmina je samostalnih posjednikah, a dve sedmine su pomanji gospodari. U Irskoj još gorje živu najamnici siromašni i to tako, da se samo sa krumpirom uzdržavaju; šta je hleb, to oni ni neznadu.

Kod nas, hvala bogu, ako strogo uzmemo, baš nemaju ljudi ni pojma o velikom siromaštvu, jer svaki i najslabii seljanin imade svoju kuću, imade ponješto zemlje, livade, il vinograda, ima živadi, ima kravu, konja il vola; ako je nemarljiv, skitalica i pijanica, to naravski imetak mu pogiblje, on slabo živi, ali tomu si je sám kriv. — U velikoj strani naše zemlje vidimo, da seljak više ima oranicah pustih, koje on neobradjiva, jerbo neće svojski da radi; glavna pogrieška u tom stoj, da neupotrebljava vrieme za radnju, kako hi morao; kasno ore, i zlo ore, kasno sije, kasno kosi, zemlje negnoji marljivo, livade zapušta, po njima grmlje raste, krmećih biljkah nesije, ono što ima, neuredno troši, no-

Digitized by Google

vacah vriednost nezna cieniti i u knći svojoj većom stranom nesložno živi.

To su da kako same stare stvari, to svaki znade, to nije prviput rečeno; nu to je još dobro, da nebi bilo ovim starim griehom ukorielim novog priraska, ali bojati nam se je, da li neće možebiti onaj, koj stanje seljakah podublje motri, opaziti novi koj grieh, koj se posliedicami svojimi u rukovodjenju gospodarskom naših seljakah ukazuje?

Njeko razpadnutje domaćih savezah obiteljskih pojavljuje se, koje veoma zlo djeluje na gospodarstvo. Vidimo, da odkada je seljak postao neodvisnim, da on svoju neodvisnost nezna ili neće na vlastitu korist upotrebiti, već da je njeko nehajstvo i surovost zavladala u seljaka, u slied koje mu blagostanje propada. Reći bi iz toga: da bi trebalo, da se seljak pod strožju upravu postavi, i da se tek onda, kad kude novii porod većma ukrotjen i po nauku školskom bolje izobražen, seljaku uzda popusti i on dionikom načini blagih i čovjekoljubnih zakonah naših. Život patriarkalni, koj je od toliko vjekovah uztrajao, došo je u svom tečaju do onog stupnja, na kom se nadalje nemože uzdržati; zahtievanje našega vrimena drugo postade, što je odprie svojim načinom dobro i primjerno bilo, to sada neshodno biva; izkustvo nas medjutim uči, da je težko, kad se stara sgrada ruši, novu u red spraviti, i da je težko prelaziti iz starih odnošajah u novo ustrojeni život; izobraženje puka, i shodne učione prvo zauzimlju mjesto i onih za-

Digitized by Google

dača, koji će okolo toga nastojati težka je ali je i slavna, pak će im danas sutra narod blagosiljati imena.

II.

Čovjeku izobraženomu, čovjeku pametnomu i razsvietljenomu netreba mnogo zakonah, on će se znati ravnati i život svoj tako urediti, da neće sebi na štetu drugomu pako na korist živjeti. Osvjedočenje njegovo vjerozakonsko podat će mu temelj čudorednosti, uzdržat će u njemu štovanje kreposti, napunit će mu srdce onim čuvstvom plemenitim, koje ga čuva od gadne sebičnosti, i uznesti će mu dušu na onu višinu, u kojoj će biti kadar, da počini žrtve za dobro svojih sugradjanah. — Nu gledajmo na prosta čovjeka. Koj neima u svom srdcu nikakvoga pojava o tom, što bi tu-nano, što bi plemenito, što bi pošteno bilo; čovjek prost, neuk, neizobražen sliedi nagon životinjskih svojstvah; meso imade prevagu nad duhom! Prosti čovjek nečini dobra ništa, izvan prisiljen, njega rukovodi strah pred silom, pred zapovjedjom, pred kaznom. Prosti čovjek neima osvjedočenja, neima samočutja česti svoje, — jer ni pojma o česti neima — sliedi korist svoju, makar da škodi susjedu svomu.

Dva su glavna načina, kojimi se navlastito prosto ljudstvo u redu držati može, i ta su: vjera i strah pred zakonom.

Digitized by Google

Vjera je za izobražena čovjeka blaga utjeha, biser za srdce i vazda oživljujuće zvirište za dušu; prostomu čovjeku je zlatna knjiga za načela životna, izvor je za sve znanosti njegove. Izobražen čovjek bez vjere zlikovac je varalica i pogibeljan stvor u životu državnom, — prost čovjek bez vjere nije niti čovjek, nego je živinče grabežljivo.

Koj si je truda dao i pozorno motrio život naših seljakah, on je mogo opaziti, da ovo sada već ima desetak godinah, sto je medju njimi zavladao njeki liberalizam u obziru vjerozakonskom, koj nikoga veseliti nemože. Neugodno će sigurno dirnuti svakog bolje mislečeg čovjeka, kada vidi i čuje, da prosti sviet o načelih vjerozakona nečistim govori jezikom, da nedrži propise crkvene, da neštuje zapovjedi svojih poglavarah svešteničkih; šta možemo očekivati od čovjeka, koj se neboji psovati Boga, Isukrsta, koj se neplaši od kazne, koja će po smrti postignuti zlu dušu njegovu. Prostomu čovjeku takove vrsti svakdanja su: prevara, pijanstvo, nemarnost, tatbina, razbojničtvo i ubojstvo! — Pa zar nevidimo, da to biva kod nas, zar nevidimo, da čim pobožnost kod seljaka pada, da time iz druge strane zločestoća njegova raste. Koj se neboji boga, koj neštuje crkvu, on je na sva zla pripravan.

Nećemo razglabati uzrok i izvor ovoga zla, nu valja ti oči otvoriti, na selo oditi, pak ćeš čuti i vidjeti dosti toga. Iz ove zločestoće, iz ove mlitavosti pram vjeri i zakonom božjim izvire razuzdanost, nemarnost,

Digitized by Google

nesloga i lienost u gospodarstvu, iz ove opet izvire osiromašenje, koje će seljake još dublje upropastiti.

Proti tomu zlu neima drugog lieka nego nauk za mladi naraštaj, koj bi se imao mladeži kao ogledalo predstaviti, da u njemu vidi ružnost i opakost griešnog života; nadalje: dobri primjeri izobraženih ljudih, i pripomoć upravnih organah, koji o tom i onako već nastoje. Prilikom ovom ipak mùkom nemožemo mimoiti, za kako škodljiv da držimo upliv, kog poluizobraženi i nadriobraženi imadu na seljačtvo. Za dokaz toga služi: da svigdje po okrugu bližnjem okolo gradovah i poveć-jih trgovištah seljake vidimo bolje izopačene nego li su dalje u zabitnih kutovih, u dolinah medju planinom i šumskimi ravnicami. Obćenje prostoga seljaka sa onom vrstjom ljudih, koji njeko površno znanje sebi za uzdržanje života potrebnih radnjah i zabavah si prisvojivši, nedrže ništa ni do boga, ni do zakona, ni do česti, obćenje takovo da kako veoma škodljivo je te podkapa posliednje ono nagnutje, koje bi seljana prostog na bolji put voditi moglo. — Nu ovi nadrimudraci, ovi vitezovi bez mozga i jakla veliki su i mogućni praznoćom svojom, uznešeni su u blatu, jaki u miru, i neplahi u okrilju mekane ženčadi; a kad bi valjalo na pozorište puna života stupiti, maleni su i slabi; kad bi valjalo uzdignuti se do plemenitosti prave, padaju; kad bi sviet stao u borbu, nemoćni su, i kad bi trebalo muževnu ukazati vriednost, čest i diku, tada ih strah obuzme; to su oni vitezovi, koji kad ih bol popane na malom

Digitized by Google

prstu, uzdišu za bogom i viču za liekarom, vazda trepteći pred smrtjom, koja im ipak uzfaliti neće

Vjerozakon kao izjav finih svojstvah duševnih u čovjeku djeluje samo putem psychologičnim, i premda su učinci sličnih djelovanjah u pojedinih slučajih i kod pojedinih individuah mogućni i veoma jaki, to ipak iz druge strani nisu dovoljni da čovjeka, kojega tjelesna narav obuzimlje, vazda na stazi pravoj uzdrže; tu treba da svietski zakon u pomoć pristane, treba da državljani u družtvo sjedinjeni priznaju vlast poglavarah svojih i da slušaju uredjenja za uzdržanje gradjanskog družtva propisana. Narav sjedinenja i sadruženja ovakovih obiteljih gradjanskih sa sobom donosi, da se prava, namjere, strasti i čini pojedinih ljudih stegnuti moraju u stanovite granice, — a to je baš ono što prosti čovjek neuki neuvidja, il uvidjati neće, — te se zato mora siliti. Našeg naroda značaj nije mekan; dugovječni običaji pridonieli su tomu, da je još tvrdjim postao; prosti ljudi privikli su neučiniti više nego što im se nalaže, zapovjeda, i pod kaznom nagraža. U razmjerju, kako razsvitlenje umskih silah više stoji, il nižje leži, treba takodje da zakon bude oštrii il blažji.

Jeli čudo da su seljaci naši sirovi, neuki, i da su zločesti? Sve okolnosti — stare i sadašnje — pridoniele su i pridonašaju tomu, da prosti naš narod bude izopačen. U minulom vieku — od davnih jur vremenah zanemareno je i potišnjeno bilo kmetstvo, nauke nabiaše za prosto žiteljstvo — jedva da se je počela tmina neznanstva malko čistiti — eto pukne zora i sunce sine

Digitized by Google

iznenada. Ako hočemo kratkom reći što mislimo, a to nemožemo izraziti inače, nego: Staro upravljanje biaše za seljaka preoštro, — sadašnje je premekano.

Ako bi možebiti ikogodj mislio, da smo slikanjem ovih črtićah iz gospodarskog puta skrenuli, a to mi možemo odgovoriti, da odnošenja vjerozakona, i čudorednosti na život obiteljski najvećji upliv imaju, a sa životom obiteljskim gospodarstvo stoji u nerazdružnom savezu.

III.

Velevažnu stran naroda sačinjavaju žitelji gradovah i trgovištah; oni predstavljaju trgovinu, obrtnost i zanate, oni predstavljaju znanosti, umetnosti i život gradjanski. Po stepenu izobraženosti gradjanskih žiteljah, po njihovom ukusu po njihovih zabavah glavnih, po njihovom držanju ćudorednom, po njihovom imućtvu sudi se na izobraženost cieloga naroda, i na imućtvo cieloga mal da re naroda.

Značaj pučanstva u naših gradovih prosuditi baš nije mala zadaća. Što se gradjanah u strogom smislu tiče, t. j. zanatliah, meštrah, to moramo spoznati, da domaći žitelji, tako zvani izleženici samo nižje vrsti zanate u svojih rukuh drže. Naši Hrvati i Slavonci čižmari su, opančari, remenari, čohaši, kovači, nožari, kotljari, užari, gumbari, lončari, mesari, — krojači gospodskih mužkih i ženskih opravah, urari, srebernari

Digitized by Google

zlievari, bravari, tokari, slastičari, staklari, itd., po gdjekoji su samo Hrvati il Slavonci — nu ovi već, da kako, višjom izobraženostjom odlikovani, inostranim se diče obrazom, te se riedko gdje šta hrvatskog vidi na njima. Naši domaći meštri gore izbrojene zanate tjerajući obitavaju većim dielom u predgradih; malene su im kuće, oni se drže sveudilj staroga duha i strarih navadah, njihovi sini riedko kada postanu šta drugog, nego ono, što im je otac bio, ako i postane, to onda zaboravi odmah koreniku svoju, te mu nos visi na kavalerstvo. Ove vrsti gradjanom težko je pravi značaj pronajti, i svakako težko će bit reći, eda li medju zanatlie ili medju poljodjelavce spadaju; velika čest njihovih radnjah i zabavah k plugu i motiki ih ovdi, te velika čest njihovih dohodakah iz polja im dolazi, tako da čovjek težko presuditi može, jeli polje, jeli zanatnica (Werkstube) važnii dio njihovog života. Gradjani ovi pravi su stari jošte Hrvati nepokvarjeni, u načinu života svoga držeći se običajah onih, koje su praotci držali; u zanatu i obrtu — doduše — nisu činili veliki napredak, nu može se reći, da oni čestito izpunjivaju svoje mjesto, koje im je u družtvu gradjanskom pripalo; meštri ovi sačinjavaju prelaz iz stališa seljačkog na gradjanski; njihova glavna zadaća je potrebočam prostieg naroda u izvanjskom i kućnom životu njegovom zadovoliti, iz druge pako strane svoje polje obdjelati, za da time sebe i obitelj svoju laglje odbraniti mogu; od ovih meštrah najvećma zavisi kroj haljinah seljačkih i značaj onih odjećah, po kojem ove odjeće svojstvenim

Digitized by Google

i narodnim postaju; zavisi stroj razna orudelja, kojim se seljaci u obradjivanju svoga polja i u izvršivanju inih svojih radnjah gospodarskih služe; zato njihov upliv na prostog seljaka od velike je važnosti. *)

Novčana aristokracia, povećji najme: obrtnici i trgovci oni po značaju svom priliče i ovdje — ko što po naravi njihovih zabavah biti mora — jedan drugomu, i svi jednomu; njihova težnja jedna je, i njihov značaj jedan je. Našim domaćim veletržcom bi se možebiti predbaciti moglo, da su tekar podupiratelji inostranog prometa i inostrane ovuda samo prolazeće trgovine; onamo pako nikada smjerali nisu, da bi ikojem proizvodu domaćem na sveobćem trgu mjesta i imena pribavili jer zato ili neimaju dovoljne znanosti i volje, ili neimaju dosti imućtva.

U ostalom svaki, koj je pozorno motrio građjanski stališ n zemlji našoj, mogo je opaziti, da u njem imade najmanje narodnog samoćutja i narodnog ponosa; izuzamši ono njekoliko čizmarah i opančarah, ostali svi zanatlie i trgovci neosjećaju u sebi iskre ljubovne, koja bi im grudi naškim ugrijala duhom. — Gledajmo im napise po dućanima, gledajmo im knjige i poslovnice njihove, slušajmo im razgovore. — Tu odgovora daljeg netreba. — Nu ako stvar upravo uzmemo kako jest, to se tomu nitko čuditi neće. U našoj domovini nemogosmo se do sada ništa naučiti, izvan jus i theologiu. Izobraženje dakle obrtno i trgovačko, pozna-

*) Daj bože, da vazda se držali narodnog kroja, da se neizopače u onom, što je starina naša.

Digitized by Google

nje toliko zanimivih i koristnih strukah u teknici i prirodoslovju morao si je svatko izvan zemlje pribaviti, time je upio duh učilišta, na kom je bio, i prisvojio si njeko ponašanje značajno od onih okrugah, u kojim je bio. Uplivi i utisnutja ovovrstna neizbrisima su, budući da dolaze od zabavah onakovih, kojimi se kruh služi, a to kod množtva više važe, nego finia čuvstva, pomanjem broju ljudih poznana.

U naših zanatliah i obrtnikah neima nikakove živahnosti, naši domaći ljudi neimaju smionosti u poduzetjih svojih, i premda to nitko tajiti neće, da Slavjani neimadu mnogo talenta, mnogo oštroumja, mnogo sposobnosti za svakovrstni nauk, a osobito mnogo naravske vještine u rukotvorju, to ipak žalibože naši spavaju gledeći na obe oči, i držeći ruke prekrštjene, mora inostranac da nam radi, i da novce povuče, — a domaći bi sigurno načinio tako — ako ne i bolje! — Naši ljudi ako i razume, ako i znadu štogodj proizvoditi a to je velika falinga, da neznadu prodati, neznadu od sebe dati, ko što Njemac veli: „sie können es nicht von sich geben.“ Nije to bez svrhe, kad čovjek velike annonce pravi, debelimi slovami štampa, više i larma, da se sviet obzire; tako ljudi hoće; koj zna vikati, njega ljudi čuju, koj čedno stoji, makar da je pun svega dobra, neće ga nitko ni pogledati.

Iz toga što neima dosti duha ni života u naših zanatliah i obrtnikah, neima takodje ni uzmaha duševnoga, neima napredka materialnoga; naši zanatlie neimaju samoćutja, neimaju želje uzdignuti se, požuriti se,

Digitized by Google

— da bi se i o njimi znalo, da ume štogod dobra i čestita načiniti. Zato se kod nas ništa novoga neproizvodi, staro se nepoboljša, te tako čamenje traje od starodavnih vremenah; neima prometa, neima trgovine, neima novacah; značajna biljega vidi se jasno i u ovom razdielu žiteljah ona ista, koja i kod seljakah u oči pada, a ta biljega je: nehajstvo i mlitavost.

Naši domaći zanatlie, obrtnici i trgovci neimaju sada drugo šta važnije i prešnije činiti, nego o tom nastojati, da im se sinovi uče i to svojski uče ne samo one, što im otac misli, da je za zanat potrebno, nego valja se s nauci tekničkimi upoznati i malko više pomisliti; u naše doba, gdje se rado sve pretjerava, i izvanjskim oblikom civilizacie i elegance ukrašuje, nije dosti da čizmar dobru i čvrstu poplat metne, da krojač frak sašije tako, da se odmah ne razpori, i da dobro prileže tielu. — ne, to nije dosti, čizma i frak mora u svom kroju imati njeku graciu, mora imati uzmašnost, punu liepote i duha!

Treba se držati, da noestanete na starom mjestu, jer će dojti drugi, kojii znadu bolje, pak će vas izrinuti, a vam bude žao!

Nefaljeno predstoji ta sudbina našim zanatliam ako se uvede sloboda zanatah, ako cehovi prestanu, onda gotovo svi naši meštri koji se nebudu svojski držali, neka bace svoja šila i noževe, pa neka se drže motike, jer će im se zemlja izpod nogub rušiti, te će ostat samo oni, koji budu hotili za tuđju korist, pod tudjim imenom raditi.

Digitized by Google

i trgovce, ovi pako poljske gospodare, te tako oba stališa rukujući se treba da zajedno rade; samo ondje, gdje medju njimi sporazumlenje i pravo razmjerje njihovih interesah obstoji, narod biva bogat, jak i sretan.

IV.

Znameniti dio, i to veoma znameniti dio naših sugradjanah sastoji iz višjeg i nižjeg plemstva; u rukuh njihovih je množtvo zemaljah, i najvećji dio imetka stranom u novcu, stranom u inih nepokretnostih i dragocienostih. Nu šta čujemo da ovi govore: „Neima novacah; . . . gospodarstvo ništa nenosi!“

To su stare rieči, koje mnogi vazda u svojih ustiuh nose. Kada zla ljeta nastaju, kada polje nerodi, kada vina pomanjka, kad neima žira, siena itd. onda da kako, da su kese prazne, to lahko vjerujemo. Malodušni gospodari stežu se u svoje kutove, i jauču zlo i naopako! . . . Množtvo to rado čini, jer najmanje truda stoji: jaukati i ništa neraditi.

Naši vlasteli izgubiše tlaku, koja im jedina glavnica biaše za tjeranje gospodarstva. Glavnica ova do duše slaba biaše, jer je nosila zle kamate; svaki je imao samo toliko, da je životario; osim velikošah, koji mnogo posjeduju, nije se baš nitko niti odprie hvalio. To je prošlo, vlada je dala obećanu naknadu, time su vlasteli dobili u svoje ruke sredstvo, po kojem se mogu urediti i poremetjeno stanje svoje bar koliko toliko sravnati.

Digitized by Google

Moći se je dakle sada nadati, a može se i punim pravom očekivati, da će se veća radinost i shodniji pravac u načinu gospodarstva ukazati.

Ako pogled bacimo na ukupni stališ gospodarstva kod vlastelinah, to ćemo očevidno upaziti, da hrvatsko gospodarstvo nikakovog značaja neima. Jeli se tjera osobitom pomnjom poljodjelstvo, jeli marvogojstvo, jeli vinarstvo? Jeli je ikoja struka tako obljubljena, tako izabranom marljivostju njegovana, da bi bila do imena došla, da bi si bila — nevelimo prvenstvo — nego samo priznanje pribavila? Ta vidimo svigdje u susjednih državah, da ovdje navlastito goji se marva, tamo se proizvadja žito, ondje se sviet bavi sa vinarstvom, tamo stoje na glasu tvornice itd . . . Svigdje se je trsilo posjedujuće žiteljstvo upoznati svojstva svoje zemlje, shodnost valjanih za ovu ili onu struku gospodarsku predmetah; . . . kod nas toga neima; sve se radi u svemu i svigdje, sve se poduzimlje, i počimlje, od svega ponješta u svemu ništa. Žito svake vrsti svigdje se sije, nepitajući, jeli je shodno zemljište; svigdje hoćemo, da sadimo vinograde, nepazeći, jeli položaj brdah lozi vinskoj prija; svigdje se, manje više, drže se konji, volovi, krave, krmci, neproračunajući, jeli imademo dovoljnih i dobrih livadah, šumah i pašnikah. Tako se troši jakost, ciepa i dieli se na mnogo stranah naša sila novčana, pak nam većjom stranom zlo uložene glavnice nose zle kamate.

U svih pokrajinah našega carstva vidimo, da na čelu i u čislu družtvah gospodarskih i obrtnih stoje

Digitized by Google

velikaši, vlastelini, plemići, radeći neprestano, predhodeći dobrim primjerom. Jedan drugomu ruku pruži i svi čvrsto se slažu, kušaju, poduzimlju, uče se, i ono što izkuse priobćuju, govore i pišu, da probude živahnu radnju i promet sebi i drugim na korist. Time se poradja živahno kretanje na polju duševnom, dočim se iz druge strani djela na oranicah, livadah i vinogradah. Svjedoče nam toliki časopisi, tolika družtva, tolike knjige, sviedoče nam tolike fabrike, tolika ina poduzetja, tolika krasna polja, bašće i gradovi, koje možemo viditi u rečenih pokrajinah.

Jeli kod nas tako biva? . . . Na to pitanje neka si svaki sám odgovara, mi odgovoriti nećemo, jer bi mogli odgovorom našim možebiti koga uvriediti, što nije namjera naša. Srdce nas boli, kad vidimo toliko vlastelinah znatna imanja držećih, kako se uztežu učastvovati na onom mjestu, gdje se radi, il gdje bi se moglo raditi, o njihovom blagostanju, o promicanju sveobćih interesah gospodarskih. Tko će skrbiti, tko će raditi za nje, ako neskrbe, nerade oni, kojih se stvar najvećma tiče?

Ona vremena, gdje je prvenstvo plemstva samo u grbu stajalo, prošla su; sada se mač i ostruge (mamuze) mogu odložiti, š njimi si plemstvo sada neće služiti dike; nu . . . na njihovo mjesto netreba, da stupi bezposlenost, nehajstvo i prazna gizdost; plug, motika i knjiga, to je orudje sadašnje, koje valja zamieniti sa gorirečenimi znakovi vlastelinstva. Dobro promišljenim, i shodnim načinom obradjivajući polje

Digitized by Google

svoje, učeći knjige izkustvom pune, ostat će svaki posjednik nepokretnih dobarah vazda plemenitii neg koji drugi, koj nemajući zemljišta, kamo bi upro noge svoje, od dana do dana žive iz truda rukuh svojih u neizvjestnu budućnost!

Priznat se mora, da je stanje naših vlastelah gorje nego igdje, budući da godina 1848. nije nigdje našla tako nepripravne posjednike, ko što u našoj domovini; zalihe (Vorrath) nebiaše mnogo po djepima, te je tako tjeranje gospodarstva, koje sad gotovinu iziska, za malo ugrezlo. Najvećje zlo, što naše vlastele tišti, to je skupoća težakah, i stranom njih podpuni nedostatak; naši seljaci il neznadu, šta bi nadnice tražili, bilo od obiesti, bilo od budalaštine; il baš ni neće, da idu na težaštvo; vrieme pako nečeka; koj u pravo doba nedospie s radnjom, on je propao; jer u nevrieme raditi, znači zlo raditi; . . . istom tako zlo je: plaćati skupo težake; jer ako trošak nije u razmerju pravom sa dobitkom komu se nadamo onda se naravski neda držati ravnovažnost, koja medjutime u svakom poslu, koj se na penezarsko računanje osniva, neobhodno potrebna je. Seljak na mnogih mjestih opakim duhom opojen ponaša se tim sirovim čuvstvom svojim, da može sada odvratjati vlastelinu sve krivice, koje mu on tobože njekada počini; krade se, pustoši se; vlastelin ima puno nepriateljah, te tako si vidi bolju težnju otegotjenu; družina je posve zločesta; smionost, razuzdanost, nepokornost slugah bezkrajna; vlastelin si mora za sreću držati, kad mu nevaljali momak samo hoće u službi

Digitized by Google

ostati; ako mu se rači oditi, gdje će se drugi bolji dobiti? Kod suda je u tom obziru slaba utjeha; a već je i to samo po sebi zlo, kad mora gospodin svoju družinu pred sudove zvadjati. Trgovine neima prave; vlastelinstva čestoputi nemogu proizvode svoje prodati, makar da bili još tako dobri.

Nu ni novacah neima u zemlji, indi se nije moći tako lako pomoći. Lihvari (Wucherer) haraće, i piju krv i mozag svakomu, koj im u krvoločne proboje dojde. Neka ima tko imućtva i nepokretnih dobarah nezaduženih koliko mu drago, na to mu nitko neda kod nas novacah; . . . . i to je uzrok, da se naši vlasteli kretati nemogu, itd. Čislo ovakovih zloglasnih neprilikah moglo bi se znamenito produljiti; nu šta bi to hasnilo? . . .

Družtva su zato, da se više njih slože, da proizvode ono, što pojedini nemogu. Upravo zato, što je stanje naših vlastelah zanemareno, što ima toliko biedah, koje ih taru, trebalo bi, da se slože, da se porazume, da si svoje biede priobće i poznajući ih dobro, da svi zajedno liek potraže proti njima.

Gospodarsko družtvo najshodnie tomu je sredstvo; ono ima tu zadaću, da bude posredovnik (Vermittler) potrebočah i zahtjevanjah gospodarskih napram vladi i napram inomu občinstvu. U gospodarskom družtvu je mjesto, gdje valja rieč povesti o svemu, što je dobro, i što je zlo u krugu gospodarstva.

Ako budu naši vlasteli mislili time občuvati se, da se svaki povuče u svoj grad ili u svoj dvor, —

Digitized by Google

srdeći se, žalosteći se, il vapeći nad ginutjem svojim — to će vrieme satyričkim posmjehom poljeteti obar njihovih glavah, klanjajući se onomu, koj će praktičnost, radinost, spekulativnost našega vjeka sfatiti. Srdce junačko nekloni vatrom, kad mu se protstavlja nepogoda; muž nebliedi, nestenje pred napriateljskom silom, već obodruje si dušu, diže čvrsto ruke, radi pomnjo i drži se stalno; šta dakle mi Slavjani, da budemo oslabili posve? Zar nije prirodjeno našem narodu živlenje patriarkalno družbeno? Zašto se dakle nedružimo i nepomažemo, jedan drugomu, pak će biti možno što se pojedinim gospodarom čini neizvodivo!

V.

U našoj domovini veoma velike razlike obstoje; razlike ove protežu se ne samo na površje odnošajah geognostičnih, nego takodje na značaj odnošajah etnographičnih. Ta ista su obstojateljstva naših toplostnih (klimatičnih) pojavah velikim i naglim promjenam podložena; živa (merkur) kod nas padne u toplomjeru iz topline deseto-, ili dvanajstostupnje na zimu pet, šest, osam, desetostupnju izpod točke smrzovne, i to u jednoj noći; istom tako podiže se hitrom izpod točke smrzovne na visinu višestupnje toplosti. — Danas imademo n. p. veliku zimu, a sutradan kiša pada. Maximum, što bi mogo toplomjer u zimi kazati, bilo bi 13 do 15 stupnjah izpod nulle, nu to su riedki slučaji, i hitro prolazeći

Digitized by Google

pojavi; posredajim računom uzeta zima kod nas je izmedju 3, 6, što je od 7 do 10 to je već nenavadno; toplina pako navadna 18, 20 do 25 i 26. Iz toga se vidi, da naša domovina što se toplosti tiče svakako medju južne zemlje spada, jer moći je kazati, da kod nas ljeto pet mjesecih traja, zima redovito tri mjeseca, čestoput dolazi tomu i četvrti mjesec; druga tri ili četiri mjeseca pripadaju proljetju i jeseni, koja se višeputa od listopada pak priko polovice studenoga provuče, donoseći ugodne tople trakove sunca i poznato: „babje ljeto."

Zima traje redovito kroz: prosinac, siečanj i veljaču; ožujak polag pravice (ko što je njekoč bilo) morao bi se — osobito od polovice počamši — proljetju pribrajati; dan sv. Josipa od naših praotacah biaše odlučen zato da se družina vodi u vinograd, i tamo započimlje radnju; u mnogih prem jugu ležećih predielih radi se obično i prie. — Nu ovaj isti ožujak jedan jako neugodan je mjesec, koj često vara gospodara, i kad bi toplota milinom već sasvim zavladala, kad bi se drievlje počimalo pupoljati, podlesak (Crocus) ljubica (viola) podremak (Galanthus) itd. evasti, kad bi se jur žuborenje veselich ptićah orilo po šumi, — eto tada se uzdigne nemili sjever tjerajući magle i guste oblake iz planinah, kiša stade padati sve po malo sa sniegom pomješana, a kad se sunce zapadu prigne i noć dojde, to se s njom sve bolje i bolje zemlja zabieli, — do zore ti je snieg dva stopa visok. — Ima više godinah što se ova borba zime sa proljetjem kod

Digitized by Google

nas pojavljuje, i što kasni mrazi poparivaju voće, vinograde i šume naše; te bi moći ne sasvim bez temelja posumnjati, da se je u pogledu toplosti našeg podnebja nekoja promjena ukazivati počela.

Velike ove i nagle promjene u odnošenjih toplosti znameniti upliv imadu na stanje gospodarstva; naše starce je izkustvo učilo, i usled toga starodavnoga izkustva najbolje zna se, što za koju okolicu valja; nu i ove okolnosti poznane i uvažene su bile samo prostim načinom, kako ih je oko neučeno, nevješto ugledalo; i to je valjalo, dok se nije nitko brinuo zato, da napredak čini. Sada empirismus sám nevalja, treba nauka, treba poslužiti se sa onimi sredstvi, koja nam pružaju znanosti. — „Naši starci nisu imali ni barometra ni thermometra, pak su svega dosta imali!“

Blažene rieči, blaženi naši starci, i blaženo njihovo bogatstvo. — Jedina je falinga, da su oni to bogatstvo tako sakrili, da se nigdje ni viditi, ni najti nemože. Ta blaga ova vremena stara bila su ogledalo lahkoumnosti, ogledalo života, u kom se je trošilo od dana do dana, bez čutenja rodoljubivog, bez ponosa narodnog. — Zašto se sada kod nas uvjek rieč čuje: Mi smo siromaci, naša zemlja neima ništa! — Zato se čuje, jerbo naši starci, naši gospodari u onoj staroj tako zvanoj dobroj dobi, gdje bi bilili mogli svaki za se čvrsto si sazidati gnjezdo, nisu ništa imali, nego dobro živlenje materialno, i pogdješto dugovah.

Digitized by Google

Dojt će pomoć; nu ne bez nauka, ne bez systematičnog gospodarstva; tu treba barometra i thermometra i po gdjekoju makinu, a drugačje nebude dobra.

Da se vratim natrag na razlikost naše toplosti, to jest na nestalnost naših klimatičnih odnošenjah, tu neostaje gospodarom drugo, nego motriti one uzroke, koji zle posljedice naglih promienah ovih još većma podpomažu, i poznajući ih, štititi se protiva njim koliko moguće.

N. p. kolikoputa nije li listopad liep i topal, da je mušina, a kolikoputa se nedogodi, da mraz opet helde nepopari; to nije ništa novoga; ljudi se onda tuže i žale veoma; nu šta čine; ostaju kod svoje navade pak siju onako kasno, ko što i do sada. Izkustvo je učilo, da helda posijana u nizini blizu šume, blizu vode i blizu močvarnih predielah pozebe, ona pako koja je na briežuljcih, na suvih mjestah, na višjem brdu ili na zemljištah sgradom kakvom zaklonjenih sijana, da ona čitava ostane. — Zar neleži nauk u tom? — Proljetje kod nas liepo je višeputa, toplo i suho, nu kolikoputa se nedogodi, da u travnju snieg zapadne, da gore kroz i skroz sniegom nezabiele, pak onda uslied topline sunčane, da se voda nenarine naglo, plaveći i muljeći polja i livade; puno imade okolicah gdje se u pet godinah triput tako dogodi, — pak ljudi nemaru za to; tuže se da kako, medjutime sija vavjek po takovih mjestah, i zaboravo na trogodišnju štetu, kad samo jedno ljeto sretno prodju.

Digitized by Google

Ogledajmo se nadalje; šta ćemo vidjeti? Naši vlastelini, gospodari te ini posjednici zemaljah niti najmanje nepaze na kakvoću svojih zemaljah, na karakter svoje okolice; šljivik se sádi na takovom mjestu, gdje bi bolje n. p. kukuruza rasla, a polje sé drži tamo, gdje bi morala livada biti; vinograd se obdjelava na gdjekakovom neshodno ležećem briežuljku, mnogo se troši na njega, a trudovah je malena plaća; poznam ja gospodare, kojim položaj njihovih zemljištah nedopuštja niti najmanje sejati i proizvadjati žito, pak se oni ipak trude vazda, trgaju noge volom svojim i taru si črtala po kamenju, boteći napuniti hambar sa žitom; to im neide za rukom, te se oni gorko tuže; vinogradah imadu liepih, nu malo; prilike dosti za novi nasad, — na čudnovatim načinom nevide kažiprst, kog im narav postavi, — ostaju kod starine.

Uzmimo naše gornje i doljnje Zagorje; ovo imade u obziru geognostičkom veliku jednolikost; zemlja je manje više težka, ilovača, na mnogih mjestah laporna, i malo gdje pješćena; toplost je pe nješto nižja nego u prigorskih stranah, zato se ova strana: sjevernom Hrvatskom nazvati može; negledeći na površje zemaljsko — sad da uzmemo ljudstvo, njihov način živlenja i gospodarenja, kolike da nije tu opet razlike! — One iste korenike ljudi (jedan im je typus značajni u licu i u jeziku) kako su različni glede života svoga u kući i na polju. — Stubičan n. p. Bistričan, i onaj na podnožju Ivančice obitavajući svakako stoji na nižjem stupnju marljivosti i moralne vriednosti, nego onaj iz gor-

Digitized by Google

njeg Zagorja bliže medje Štajerske. Vlastelin i posjednici dobarah punó imadu nevoljah i zalah trpiti u sried puka, koj neštuje ni svoje ni tudje. — Nu šta čine gospoda Zagorska za podignutje gospodarstva svoga? Ništa; malo ih je članom družtva gospodarskog postalo, te u cielom Zagorju niti podružnice neimaju! — Kazat će valjda tkogod, da li u tom spašenje stoji, da tko članom se zapiše u družtvo gospodarsko? Naše mnienje o tome višeput izrazismo, i sada je ovdje ponavljamo veleći: da je gospodarsko družtvo središte gdje se sutiču svi predmeti na gospodarski okrug spadajući, da je mjesto, gdje se pitanja za život gospodarah važna predložiti i pretresati mogu, i da je gospod. družtvo jedan zavod koj u sličnih pitanjih zastupa gospodare pred uredima visoke vlade.

Vlastelinstva se tuže, tuge i jade svoje predlažu kotarskim predstojnikom; a mnoge tužbe takove su, da ih kotarski predstojnici niti ne mogu riešiti; mnogih imade slučajah takovih, za koje neima niti naredbe zakonite; — pa zar bi kotarski predstojnici mogli tolikovrstnim zahtjevanjam zadovoliti? — Mnoga su dakle pitanja u gospodarske odnošaje zasjecajuća, koja sada neriešena ostaju, a koja bi se riešiti mogla povoljno, kad bi se naši vlastelini više pobrinuli za se, kad bi se zauzeli za družtvo gospodarsko, i tako složnom voljom kad bi radili za dobro svoje i dobro ciele zemlje.

Kada svi se slože uzajamnim savjetom i dogovorom lagljе će si pomoći, nego kad svaki svojim putem

Digitized by Google

tumara, neznajući šta mu susjed radi; kopa, ore li; te kako, zašto i u kakovu cienu?

Aidas te toi, et Dieu t'aidera! — Ufaj se u se i u svoje kljuse!

U pogledu površja zemaljskog u Zagorju, njegovih žiteljah, odnošenjah kućnih i načina gospodarenja — kolika neobstoji opet razlika medju ovim, Posavinom i Moslavinom! Posavina i Moslavina tja do gore Moslavačke ili Garičke ravna je, puk je laganii, veselii, lahkoumnii, prkositii i ponositii od onog u Zagorju; Zagorac više radi, više skrbi, jer mu je zemlja gorja težja i tiesnia, nego Posavcu, koj se na prostranoj ravnici šetje, ali Zagorac je sirovii, srditii i potmanjii, svadljiv i na pravdanje priklon. U nošnji takodjer velika je razlika obće medjutim poznata, tako da bi čovjek mislio, da različnog naroda ljude vidi kad Zagorca i Posavca vidi. Sada da sravnamo s ovimi Podravca i Medjimurca; ovi su opet sasvim druguga značaja, ko što im je i zemlja druga; pješčena, prudjom pomješana, plodonosna polja Podravačka dobro su obdjelana i sav okrug imade veoma priazno i kultivirano lice; nošnja njihova takodjer karakterizirana tako je, da se Podravac odmah može upoznati po haljini svojoj kao što se Zagorac, Posavac i Pokupčan i Vrbovčan pozna po odjeći svojoj. — Podravac i Medjimurac je marljiv čovjek, čovjek štedljiv i čistoću ljubeći čovjek, nu težak ko što su mu težke čizme njegove. — Može se reći da Podravina u njekoj strani svojoj najobdjelania je

Digitized by Google

zemlje, nalik perivoju: tu napominjemo osobito Ludbrežku, Martijanečku i Slanjsku okolicu Čakovac i Prelog.

Gdje su naše hridi gole, pećine strme i more sinje? Tko nepozna divni onaj sviet gorostasni, gdje se na Velebitu, Vratniku i Snježnjaku studeni fataju oblaci, dočim na obali mora sunce žeže? gdje na ov kraj golemih planinah medju dolinami ni kukuruz ni trs neklica, dočim na južnoj strani maslina cvate, mandale rastu, lovor uspjeva, te blagim nebom umiljatost Italie vlada! Kakva je to zemlja! Kakovi su ljudi ovdje zoveći se Hrvatom, što i jesu; ovdje je prava kolijevka našeg naroda, a žitelji različni su u mnogom obziru od naših ovostranih zemljakah.

Da si čovjek sve razlike ove i sve prelazne stvorove ove u jednu vrpu složi, kakovu bi dobio krasnu sliku; velika i prostrana carstva mnoga neimaju toli obilnu mnogobrojnost u svome okrugu, što no ih ima mila domovina naša! Dočim Primorac željno traži sjenu drveta gdjekog, da se sakrije pred goručim žarom sunca, dočim velikim trudom sakupja i nosi zemlju na legjih, da si š njom slog pospe, u bašćici, te dočim se zidom brani, da mu burom nerazleti, što si je trudno pridjelao, to Slavonac i nizozemski Hrvat počiva, u hladu golemih hrastovah, šetje se po prostranih poljanah cieneći svaki najprostii kamen kao veliku riedkost; biedan polag svega toga često kruh kupujući — a bi se mogo uživati svega dobra, da bi si ga znao i hotio pribaviti.

Digitized by Google

Iz ovieh razlikostih, što u toplosti, što u životu žiteljah, što u površju zemlje, sliedi takodjer mnogovrstnost gospodarstva, koje tu vlada; kolika to nebi bila korist za naše vlastelinе i ine posjednike zemaljske, kad bi se oni ponajprie trsili upoznati domovinu svoju? Trebalo bi znati, kako se u kom kraju živi, koji je glavni način gospodarstva, šta se proizvadja, kako i koliko? Koje su potrebоće, šta fali u jednoj okolici, šta ima u drugoj? Kako da se medjusobno sveže, izravna i podpomogne jedan interes lokalni sa drugome itd. itd. Tim medjušobnim upoznanjem naučili bi uvažiti, poznati dobre i zle strane u gospodarstvu domovine naše.

Bez velikog napora i truda, bez ozbiljnih trsenjah i bez sistematičnog postupanja neće gospodarstvo naše procvasti.

Priznati mora svaki, da je položaj vlastelinstvah ko što rekoh, jako težak, jer rukuh za radnje poljne neima, a one koje jesu, preskupe su. Tko će n. pr. reći da ga kukuruz naplaća, kad on mora težaku dati po 24 kr. do 30 kr, i jesti te piti; — a vagan kukuruza je sada po 2 fr. 40 kr. do 3 fr. Jeli će se vinograd izplatiti, jeli košnja gdje se po 1 for. platja kosac; — višeputi se ni za tu cienu nemože dobiti. Kod ovakovih obstojateljstvah naravski gospodar se podignuti nemože; valjalo bi dakle ciene obaliti; nu kako to? Zapoviedati se neda; dakle činim se načinom postignuti nebi moglo, nego čvrstom voljom i medjusobnim sporazumlenjem gospodarah; da se podružnice slože, dogovore i

Digitized by Google

u stanovitoj — pojedinim radnjam i dotičnoj okolici primjernoj — cieni sjedine, to bi onda mogli vlastelini — naravski kao člani — drzovitie postupati i kad bi svigdje jedna se davala plaća onda bi nakon kratke protivnosti valjada i težak popustio; što sada neće činiti jer ako mu neplatiš, što te traži, on ti reče odmah: „idem ja gosponu NN. on mi daje više.“ Pa izbilja ima mnogo takovih susjedah, koji još uzprkos drugomu odmamljivaju težake na svoje djelo obećajući im po koj krajcar više.

Izmedju ostalih liekah, kojih našim gospodarom treba, bio bi jedan od prvih, da se pobrine vlastelinstva, da se proizvodom hrvatskim i slavonskim kredit i ime u svietu pribavi. Da se n. p. vino naše bude poznalo, da dobi ime, pak da se nebude prodavalo pod tudjimi nazivi: da se svila naša po vriednosti cienja itd. istom tako i drugi proizvodi, za koje bi se valjalo pobrinuti. I to je opet jedna stvar, koju pojedini ljudi lahko izvesti nemogu; tu se istom tako valja složiti, ko što u svakom poslu drugom.

Žao nam je vazda slušati jade naših zemljakah, a nevidimo, da bi se gdje poduzimalo štogodj i počelo poboljšanje ovih manah. Laboribus dii omnia vendunt. Kad se mnogo radi, marljivo radi, i neprekinuto radi, to se onda sigurno uspjeh pozna. — Ta nije nebesah gotovih nigdje na ovom svietu! nigdje nepada blago izpod sunca; svigdje se radi u znoju sa žuljem na rukuh.

Digitized by Google

Pribvatimo se dakle i mi, pak ako hoćemo podignuti naše gospodarsko stanje, tu treba da se sjedinimo u družtvu, gospodarskom jer ono obstoji zato, da zastupa interes gospodarski naše domovine.

Staro je prirečje u našem narodu, da: gospodarica tri ugljе drži od kuće. Pak ubilja ko što sva prirečja naših pradjedovah, tako i ovo sadržava mnogo istine u sebi. Slavjani kao mirni, sa plugom i gospodarstvom od negda jur zabavljeni ljudi pazili su mnogo na to, da im život domaći shodno uredjen bude; slavjanska narav to sa sobom donaša, da kuća i ognjište jedan mali u sebi zaokruženi sviet sačinjava; da tu otac i mati, gospodar i gospodarica glavnu rieč vode i ravnajući cielu obitelj, da uzajemnimi silami skrbe za blagostanje ciele porodice i kuće svoje; to je onaj Slavjanski patriárkalizam, koj žali bože uplivom protuslavjanske civilizacie sve to nižje pada. Tri dakle ugljе od kuće gospodarica drži. Izreka ova mnogim izkustvom potvrdjena je; nu huduči da žene ne samo u kući nutarnjoj tri ugljа drže, nego u obće uplivaju u odnošenja našeg života, gdje višeputi pogledom oka svoga il posmjehom, ustah svojih velike prevrate počiniti znadu, zato želim samo njekoliko riečih o gospodaricami, suprugami il po staro govoreći: ženami našimi navesti.

Novo vrieme naše, koje se karakterizira uvodjenjem željeznicah, i telegrafah ima takodjer treći jedan proizvod koj velevažno mjesto zauzimlje i to: je krinolina i š njom skopčana noblesa. Nebi čovjek mislio koliko

Digitized by Google

izvanjsko rubo ovo djeluje na unutarnost; odkad gospodarice ove proizvode novo počeša nositi, to ih je obuzela njeka ukočenost, te one nisu tako okretne, rađine, ko što su stare naše Hrvatice bile; *srdce je hladno, hlepteći za tudjom odorom; jezik nevješt u maternjem glasu, čuvstvo izumrlo za narodni ponos!* Jedna gospodarica, jedna Hrvatica naša, srami se za ono, što je rodjena, misleći da nemože biti član finieg svieta, kad bi u prostom jeziku svog naroda govorila!.. Nepretjeravam tù stvar; nego uzimljem kako je, i velim, da sto zalah sliedi odtuda; jer od takovih materah moraju izopačena se roditi djetca, od izopačenih pako sinovah mora stradati domovina; kada čovjek nije ono, čemu ga narav odluči, onda nije ništa. Kak liepi kak čestiti stvor je vriedna gospodarica i štovanja dostojna žena, koja znade skopčati napredak te izobraženost vieka sa svojim poslom u kući, sa dužnostju bračkom i maternjom! Ništa nevalja gospodarstvo bez dobre gospodarice, ništa nevalja narod bez vrlih domorodnih ženah!

Nekoji učeni Francez kaže u najnovie vrime medju ostalimi gdje mnogo o Slavjanih piše: „*Les Polonais furent les seules des peuples belliquex connus dans le monde, 'a qui la guerre, on meme la victoir, ne donna jamais ni des conquets, ni la paix.*“ (Poljaci su bili jedini medju junačkim poznanimi narodi u svietu, kojim nije ni rat, ni ista pobjeda donjela ni pridoblenja, ni mira.) Ova izreka žalibože istinita može se u drugom takodjer smislu protegnuti na sve Slav-

Digitized by Google

jane, jer se oni nisu nikad znali pravo užiti svojstvah i prednostih svojih, koje im narav podieli. Slavjanu je posve lahko naučit se tudje jezike, uputit se u tudje običaje, nu on u tom često zaboravlja na svoje; miran po naravi, ljubitelj tihe radnje, trpi i nosi rado, što mu se nametje, te tako se s vrimenom udaljiva od izvorne značajnosti svoje! To nije pravo; treba da bude miran i dobar i uztrpljiv, ali da zato nekvari domo i rodoljubje svoje; samo onda kad vieran ostane svojim osobitim biljegam narodnim može odgovoriti velikom zvanju, što Bog opredieli mnogobrojnoj obitelji Slavjanskoj.

Digitized by Google

Vino u Hrvatskoj i Slavonii.

Višeputa bi u listu gospodarskom napomenjeno, da medju proizvodi našemi prvo mjesto zauzimlje, ili bolje govoreći, zauzimati bi moralo: v i n o Obično čujemo: lahko je gospodarom i vlastelinom u Banatu, i Sriemu, drugih plodonosnih i prostranih pokrajinah Ugarske, gdje pšenica obilno rodi i naplatja trud gospodara; istina je, velike pustare vojvodinske, bačke, sriemske i doljno Ugarske množinu davaju pšenice, kukuruza, ječma napolice i repice; vlastelini tamošnji na biljade vuču iz polja svoga koristi, gdje protiva tomu, naša najbolja gospodarstva gdjekoju stotinu jedva donašaju; jedan velikaš banatski više pšenice posije, nego ju cielo gornje Zagorje dobiva u jednom ljetu. . . . O n i s u d a k l e b o g a t i , a m i s m o b o g c i. Nu šta bi posliedica bila tome, da na primjer vlastelini

Digitized by Google

banatski liepa svoja polja prostrana zapuštaju, pak da stanu saditi lozu vinsku i uz prkos dovoljnom izkustvu, da trs neuspieva u onoj pokrajini, sve to dalje bi sadili vinograde? . . . . *Bes dvojnbe dohodci bi se umalili, i Banatčani postali bi siromasim* . . . . A šta bi kod nas n. p. bivalo, kad bi se ostavili velikih naporah i nezahvalnog djela: sijati pšenicu, ječam ili raž na mršavoj i težkoj ilovoj, il vapnenolapornoj zemlji bielici? Kad bi prestali, velju, bacati pšenično il hrženo zrno na takove pustare, brdine i briegove ljute, gdje nije nikad čestita brazda plugom zarezana bila, gdje zec gnoji, gdje nije nikad plod naplatio trudove, niti će ih ikad naplatiti? kad bi dakle odustali od toga, pak bi okrenuli pozornost na krasan položaj naših brdinah i briežuljakah, na milotom puna mjesta zaslonjena od sjevera i za lozu vinsku kano stvorjena: *U Mislavini, Kalniku, Reki, Sudovcu i Visokom*, a izpod gore Zagrebačke kod *Suseda, Stenjevca, Šestinah, St. Šimuna, Čučerja, Kašine, Vugrovca i Granešine; Moravčah, Psarjeva, St. Ivana; Kod Okića, St. Jane i Slavetića*, okolo *Gradiške, Podvinja i Djakova* itd. itd. Tko bi izbrojio sva mjesta, gdje imade brdinah i visinah onakovih, koje priliče sadjenju trsa? Šta bi sliedilo? Sigurno ne drugo, nego da bi kod nas tri, četiri, pet i desetputa više proizvodilo se vina, pak bi naši posjednici i vlastelini dobivali mnogo vina i dobra vina, sile bi svoje obratjali na jednu svrhu glavnu, te tako bi resultate povoljnie imali, nego ih sad imadu, radeći raztrešeno, od svašta po nješto, u cielom ništa!

Digitized by Google

Ono što je Banačanu, Srijemcu, il Račvanu punoća pšenice i drugog žita, *to bi za nas imalo biti vino*; *pak bi onda mogli siromasi Hrvati postati dobrostojećim bogatim ljudim!*

Došlo je nekoliko odlične gospode u gostionu, pak oni želiše popiti čašu dobra vina. Tamo visi više tablah na stieni, i debelim slovima čita se tiskano: Echte Oesterreicher Weine. Gospoda ova, budući da u hrvatskoj gostioni, u glavnom gradu Zagrebu, neima hrvatskog vina valjanog, nehoteći želudac svoj trapiti sa kakovomgod cavarikom: zovu konobara i daju si donesti: Vöslauera.!!!

Koj pozna *Vöslau*, *Gumpoldkirchen*, *Liesing*, *Dornbach*, *Nussdorf* itd. koj pozna podnebje tamošnje, koj gleda onaj trs tamo, ono grožđje tamo, pak podnebje naše ovdje, trsove naše i grožđje naše ovdje, koj promisli, kolikim se trudom i pomnjom tamo radi, dok se bure napuni, pak sravna sa time to, da vino kod nas tako rekući na silu i polak divljem raste, on nemože drugo nego zaključiti, da je Austrisko vino proizvod umetno prigotovljen. Vina su kiselasta, daj im šekera; vina su slaba, daj im duha. Paradoxon bez primjera, *Vino se iz Austrie u Hrvatsku vozi*, *na mjesto da se iz Hrvatske vozi u Austriu.*

Ako budete vi moji zemljaci veleštovani i na dalje dopuštjali, da način gospodarenja našega, da glavne polnge i glavni izvori našega dobrostanja na tako opakom temelju i tako izvrnjenom razmjerju budu stajali, onda nije pomoći za vas, jer vi neuvidjate one pred-

Digitized by Google

nosti, one dare, koje vam blaga narav pruži, niti se nećete nimalo potruditi, da ono primete, što vam se nudi.

Koj si sám neće, neće mu ni Bog.

Onu istinu, da gospodarstvo najme svu svoju silu na takove struke obratjati ima, kojih uspješenje zemlja i nebo podpomaže, valjda nitko niekati neće; istom poznata stvar je, da velika strana brdovitih zemljištah naših, kao i podnebje naše sasvim ugodna su trsu vinskomu, gdje protiva tomu svako ljeto izkusit moramo, da nam i na najboljoj zemlji pšenica neplaća; zato jasna posliedica je, da ona poprimimo, što nam obećava korist.

Ako obilazimo domovinu našu, vidimo ciele okolice, gdje brdo leži uz brda, briežuljak uz briežuljka, puste, trnjem i šikarom zaraštjene! nit je spašnik, nit je šuma, nit je kolosjek, nit poštena živica; marva se skita proljetjem po nutri, obgriza šibje i zatire rastlinje; za mala zahiri rastlinje i postane pravom šikarom, koja se u Hrvatskoj i Slavonii kao prototyp nevaljalog i nekoristnog drievlja žali bože podosti može vidjeti, dočim takove rastline u drugih državah ni neima; tu za sada sakrivaju se lisice, hrane se zecovi i bere se borovica. U ovih breżuljcih, ako li bi smio gatati, podignut će se s vrimenom izvor novih dohodakah, kak prvo što će ljudi onu živicu nehasnovitu posjeći, i gdje položaj dopušta, trsom nasaditi. Sve indi sile naših gospodarah, ... bez da se šteta čini inim strukam gospodarstva, osobito marvogojstvu, voćarstvu, dudar-

Digitized by Google

stvu itd. . . . pametno dakle i ne pretjeranim načinom, . . . imale bi se složiti u povekšanje, oplemenenje naših vinogradah, i u poboljšanje našeg litarenja (Kelterung) i konobarstva (Kellerwirthschaft.)

Čujemo mnogiputa govoriti gospodare naše: „šta će nam više vina, i ono što imamo, prodati nemožemo!“

Dopuštjamo, istina je, da nemožemo prodati, jer naše vino nei ma imena u svietu trgovačkom; naše vino nemože u natečaj stupiti, jer nevalja pram drugim vinom, koja se kupuju i rabe u velikom svietu; naša vina imadu dobra svojstva, imadu sposobnost postati izazranim dobrim, pàriti se sa drugimi i nakon dobra i shodna postupanja nadjačati mnoga vina, koja se sada na veliko slave.

Mnogo imade kod nas vinogradarah i gospodarah, koji o tom neimaju ni pojma, kako se s vinom baratiti mora, koji misle da je vino samo onda dobro, kad je jako, kada draplje po grlu i peče od oštrine; na bôju, na čistoću, na miris, na ljubkost, na stalnost, malo se pazi. Nu to su baš svojstva ona, koja su kadra vinu pribaviti cienu i vriedno ime. Gdje iznimka živa od obće navade, tu imade vinah, koje bi čovjek jedva poznao, da su hrvalska.

Valjanost vina velikom stranom dolazi od nasada. Nasad mora biti primjeran zemljištu i položaju, i koliko moguće jednak t. j. vrsti onakove, koje se dobro slažu, (što je izkustvo vinogradare jurve naučilo) te koje u jedno doba sazriju.

Digitized by Google

Proti ovomu načelu mnogo se grieši u našoj zemlji, jer se na to velikom stranom nimalo nepazi; kolikoputa n. p. nebiva to da je stran podobra grozdja već sagnjila, kad je druga strana zrela; to se bere onda sve skupa, nemisleći, da od gnjilog groždja vino tek osobito neugodan dobiva, što dodija svakomu, koj je učen finomu vinu.

Za podignuti naše vinarstvo treba dakle najprvo:

1. Urediti, razabrati i sravnati jednovrstnie naš nasad.

2. Naše trse domaće, kojih mnogo vrlo dobrih ima, izabrati, i pomnožiti; zlé pako trse izkoreniti.

3 Nekoje inostrane vrsti plemenite, dobro rodeće pribaviti, razprostraniti i udomaćiti.

4. Kod branja i litarenja (Kelterung) pazljivie i shodnie postupati.

5. *Bolje gospodarstvo u podrumu uvesti.*

U 47. br. g. lista bečkog piše se: *Ueber die allgemeine Werthzunahme der ungarischen Weine.* U godini 1846. kaže, kad je veoma dobra berba bila, prodavalo se je najbolje vino Seksardsko bečkomu veletržcu vinskomu gosp. Schwarzer-u odmah po berbi za 6 for. vedro; ljetos prodavana su istovrstna vina po 16 fr.

Ako sad promislimo: *eine Zunahme ungarischer Weine* od istoka, *eine Einfuhr Oesterreichischer und Steierischer Weine* od sjevera, k tómu nehajstvo naših vinogradarah i vina domaćega izkvarenje, koje svaki dan veće biva, šta se imamo nadati? . . . Do skora će možebti dojti uvoz vina iz Srbie, Bosne, od juga, onda će naše dobrostanje postignuti stupanj višine da

Digitized by Google

bude plaća vriedno! . . Nije treba ni dvojiti o tome, kad blagotvorni (?) upliv zapadnih silah saveznih bude pribavio krštjanom povećju slobodu i ulaz kulture, tada će se pod blágim nebom krasne zemlje Bosanske zeleniti trs i zoriti sladko grožđje, iz kojeg će se točiti ruso vince. Skradnje dakle vrieme nastaje, da se i mi dignemo svi vinari i gospodari na noge junačke, pak čvrstom voljom da se složimo svi u jednu namjeru i nakanu: da pribavimo našemu vinu ime, ulaz u veliki pazar svieta i dobru cienu.

Dosti je već pisano i govoreno o tom predmetu; stvar je jasna, svaki to uvidja, želi i hoće, da se nješto učini. Hoćemo dakle, radimo, dignimo ruku, da započnemo poso!

Odbor gospodars. družtva pobrinuo se je za to, nebi li se moglo složiti družtvo, koje će nastojati o tome, da se trgovina s našim vinom na širjem temelju osnuje, i s vrimenom na veliko razširi; riečjom, da trgovina s vinom bude stvar narodna, izvor bogatstva za narod.

Kipenje mošta.

Napunio si moštom lagve, te ti se u njima započimlje novo gibanje skrovno. Mošt se muti, mehuri se dižu, početkom maleni, tada većji i sve većji; nakon se uzpjeni. Žičina se sva preokrene, izgubiva svoju žilavost i ljepivost; ona omamljuje, a sladkoća izčezava. Pano tvarinah dosad u moštu raztopljenih ne-

Digitized by Google

staje, one se olučuju i sjednu na dno; isti zrak u podrumu promjenjen je, hoće te zadušiti, ako ga neponoviš. Nakon triuh, četiriuh danah pjena poraste i tek za drugih triuh, četiri danah pada. Žičina postaje čistia, a taložina na dnu guštja. Ali kipenje dugo jošte uztraje, makar da si i čisti sok pretočio, a budućim proljetjem, kad trs cvate, il kad toplina ljetna nastane, opet se živahnie ponavlja. To je skrovno bivanje vina, to je onaj postupak, kog hoćemo pobližje razmotriti.

Imade organičkih tvarovah, koje se same po sebi t. j. bez sredstva kemičkih uplivah razstavljaju i u jednostavnie tvare razpadaju, koje se nadalje nemjenaju, ali koje se ipak pod stanovitimi uvjeti mogu pretvoriti. Ovo samobivajuće razstavlanje zove se gnjiloća; kad se ovo pojavljuje, treba moštu stanovite toplote; zima mu škodi istom tako ko i prevelika vrućina; osim toga treba vode i koliko toliko kislika. Gnjiloća kad započme, ide dalje. Gnjilivim tvarinam spada osobito dušik (Stickstoff) i sumporne sastojine životinjah i biljkah, koje se ukupno imenom bielanika zovu. (Eiweiss) Ako se gnjijuća koja tvarina sa negnjilivom sastane, tak se ipak ova posljednja može razstaviti; u tom biva tako rekući prenos iz jednog tjela u drugo. Način ovaj rastavlenja zove se kipenje: ona tvarina gnjila, koja uzrok je kipenju, zove se: droždje. Droždje se nerazstavljaju; njihove sastavne čestice neprelaze u proizvod kipenja. Proizvod kipenja viševrstan je, tomu pripomaže ne samo narav droždjah nego i toplost. Sećer se povodom jednih istih droždjah u toplosti od 10 do 20°

Digitized by Google

pretvara u alkohol i ugljevnu kiselinu, u toplosti pako od 35° u gummi i mlječnu kiselinu.

Ako kipeća tvarina sa kislikom od zraka u doticaj dojde, onda kislik nanj živahno djeluje, razstavlja ju, te iz toga razstavlenja biva trunenje. (Verwesung) Tako n. p. Alkohol droždeni pretvara se pod uplivom kislika u kiselinu octnu; (sirčetnu).

Tri su skrovna postupka u prirodi, gnjijenje, kipenje i trunenje, po kojih nam smrt sva organička tjelesa pogledu izmakuje; nu jedan od ovih djela nam iz grožđjeva soka divnu i oživljujuću onu zičinu, koju vinom zovemo; hoćemo o kipenju obširni progovoriti.

Vinovine (Weingeist) kipenje iliti pretvorenje šekera u alkohol čini vino. Tomu treba za prvo tjela, koje kipeti i gnjiti te pristupom zraka droždjam postat može. Ova tjela obadva najt ćeš izbilja u moštu. Vidit ćeš u njem kipiva (kipljivog, gährungsfähig) šekera, 13 do 30 postotakah iznašajuća u cieloj zidčini; i to je onaj osobiti šeker, što se zove: grozdošeker (Traubenzucker.) U zloj ljetini kad je hladno, kad je kišovito, onda grožđje kiselasto ostane, malo imade šekera; te onda vinogradar kuša umetnim načinom naknaditi, što priroda zanječe; mješa u vino trskov il repin šeker, il još jeftinii korunov slad. (Kartoffelsyrup) Uzmi kakvagod šekera, to je svejedno; svaki će se u Alkohol pretvoriti, pak neće poslie u vinu ni najbolji lučbar (Kemik) dojti u trag, iz česa se je taj alkohol razvio. Ima i drugo jošte sredstvo, da se najme primećanjem krede kiselina izvuče te tako vino sladjem načini; to možeš medjutim samo

Digitized by Google

sa stapovitom kolikoćom mošta poduzeti, kasnije pako sa drugim izvornim pomješati, da bersa mogu oduzetu si kiselinu iz proste (nesvezane) kiseline moštovne opet nadomjestiti. Tim postupkom čovjek narav podpomaže, te dobiva vino dobro, — nu nikad tečno, i mirisno! Tomu treba, da se grozd podpuno razvine i dozreli.

Vidit ćeš nadalje u grozdovom mozgu dusikovitu tvarinu (Stichstoffhaltig) tako zvani bilinski bielanik (Pflanzeneiweiss), iz česa postaju droždje; makar da je bielanika i malo n. p. samo ¼ postotka, to je ipak izkustvo pokazalo, da malena čestica njegova kadra je 130 stranakah šekera u Alkohol pretvoriti; nu kipenju treba više: najme primjerna toplost; ova može biti medju 0° i 30° Cels. toplomjera; medjutim toplosti treba različne za različna vina, kako je najme različna ljetina, il kako su različne iste zemlje, u kojih trs raste; u obće to stoji, da veća toplina hasni a manja škodi; nagla pako promjena nikad nevalja.

Napokon treba kipenju pristup zraka i to samo rastavlenju bielanika, dok se najme droždje stvore; kad jedanput kipenje počme onda ide dalje nestanoma. Jeli jačji il slabii pristup zraka kipenju prija, to nije još posve odlučeno. Podulje vrimena biaše osobito u Francezkoj navada vranj na lagvu pokriti, da se tim načinom alkoholna para sgusti, nu kad Gay-Lussac pokaza, da se kod otvorenih lagvah jedva 200 stranah alkohola izgubiva, to bi način ovaj zabačen, tim bolje, jer u kakvoći vina nije nikakova razlika opažena. Na Renu

Digitized by Google

medjutim i dan danas kod crnog vina pristup zraka brane, da se time trunenje kožicah jagodnjih zapreči. Liebig je tomu protivan postupak upeljao. On savjetuje kipenje kod otvorenih lagvah, kao što kod piva biva; tako se i u Johannisbergu sa dobrim uspjehom radi. Nu kod kipenja u otvorenih lagvih treba da bude toplina manja, nego kod pokritih; sladka dakle vina bolje kipe u zatvorenih, kiselasta pako u otvorenih lagvih; mirisna pako vina kad u otvorenih lagvih kipe, gube mnogo od mirisa svoga. Svi uvieti kipenja leže u grozdju: zašto dakle kipenje nepočme u grozdu? Zašto nam narav daje mošt a ne vino? Tomu je mala stvar uzrok, imenito to, da ovi uvjeti razdieljeni su u grozdu, bez medjusobnog dotcaja. Šeker je u soku stanicah, bielanik je na stenčicah staničnih, žičinu pako sladku sakriva voskom ovinjen omotak i brani pristup zraku, koj jedini pretvorbu bielanika u droždje prouzročili može. Kad stančice propucaju i kad se sok pomješa onda počimlje kipenje.

Postanjem droždjah nije kipenje dovršeno: ovo samo nekoliko danah biva, i to je doba prvog živahnieg gibanja; rastavlanje sadržaja staničnog uztraja više mjesecih.

Bacimo sada pogled na proizvod kipenja, na vino. Gummi i bilinska sopolina (Pflanzenschleim) umali se; prazne stanice sjele su na dno, šeker je razstavljen u alkohol i stranom na ugljevnu kiselinu; žičina je sasvim pretvorena; fosforokiseli, sumporokiseli i hirsokiseli vapnik se oluču je, žičina se opet muti, u kojoj se,

Digitized by Google

čim se alkohol pomnožuje, sumporokiseli lužik (Kali) i birsokisela gorčica (Magnesia) oločuje; mutnina uztraja, dok se kipenje nesvrši, i dok se čvrsta kora sirovih birsah na dno nesjedne.

Novo vino manje sadržava solih, nego što ih je mošt imao, i to tim manje, čim vino manje drži gummia i šekera, i čim je jačje na alkoholu. Pretočeno vino na novo kipi zaradi droždjah, koje su u njemu još smješane; sol se na novo oločuje, koja kod crnog vina stran bojadisika (Farbestoff) i strojbarske kiseline (Gerbsäure) sa sobom uzimlje. Vino se tada opet ima pretočiti. Kad je nakon svako oločenje dovršeno, i svako gibanje prestalo, onda je vino gotovo.

Vino kao gotovo pitje.

Svaki napredak u vinogradarstvu mora znanstvenim putem bivati inače cieli proizvod pogibelji se izvrgava. Vino nikad nepočiva, na njeg treba do najmanjega paziti; ne samo u vinogradu, kod kipenja, nego u podrumu, u lagvu, u istoj flaši treba pozornost mu izkazati.

Digitized by Google

Nije svejedno: iz kakovog se drieva lagav djela; da se djela iz hrastovine, to je najmanje; nu pita se iz kakove hrastovine? Polag iztraživanja *Fauré*-ovog hrastovina sadržava različitih sastojbinah; najme *Cerovika* (Cerin) *hrastovika* (Quercin) *hrastolimunika* (Quercicitrin) ili *žutu bojadisinu* (gelben Färbestoff) *Strojbarika* (Gärbestoff) *šiškove kiseline* (Gallus-säure) *gorke izvadne tvari* (bitteren Extraktivstoff) *biljnih sokovah* (Pflanzenstoff, Saft) *bielanka* (Eiweiss) *ugljevo i sumporokiselog vapna*, (Kohlen und schwefelsaueren Kalk) *glinjače*, (Thonerde), *željezne krdje* (Eisenoxyd) i *oblutače* (Kieselerde). O tom nemožemo dvojiti, da ove sastevne tvàri nebi djelovale na bitnost vina: tako n. p. vino dobiva od hrastovika balsamski miris; od strojbarika trpkoću, od hrastolimunika žutkastu boju. *Fauré* kaže da je amerikansko i u obće ono drievo, koje od sjevera dolazi, bolje od južnoga. Plavljeno drievo (Flössholz) bit će za lagve najpriličnie, jer iz ovog veću stranu raztavljivih tvorinah voda je jurve izvukla. Za težka biela vina bolja je svakako biela hrastovina, jer manje farba; najvećma pako zato, jer bielo vino malo ima sopoline (Schleim) a alkohol u njoj nedopuštja, da se sopolina razstavi.

Kada mošt prestaje razvijati ugljevnu kiselinu, onda netreba misliti, da je odkipio; nipošto; on miruje doduše na izvan gledeći, ali tim bolje radi unutri; odstranuje droždje sve mirnie i dušević svoju, svoj alkohol uzvisuje na zračinu, u miris, (bouquet, Blume). Nu nije nipošto koristno, da se vino dugo na droždjah

Digitized by Google

ostavi, jer premda dreždje vino čiste, zato ipak priko mjere ostavljene na vino zlo djeluju. *Prvo ljeto treba vino četiriput pretočiti. Prvput* kad se vino izčistilo, t. j. u *sječnju il veljači*; *drugiput* kad vino svjetlo postane, t. j. po prilici u travnju il početkom *svibnja*, kad je vrieme stalnie; *trećiput:* kad se vino prebaci i počimlje mutiti, t. j. u *kolovozu*; *konačno* kad se opet sasvim očisti, što biva obično po dovršenoj berbi. *Kad se to učinjene, onda se može reći da je vino izašlo kakono malo dietešce iz povojah svojih.* Drugo ljeto treba da se vino opetno pretače, i to u proljetje i na jesen, a tretje stoprv godište bliskat će se zlatna kapljica kao gotovo vino sa svojim ugodnim mirisom, bôjom, čistoćom; nu ni to još nije sve; sad će se vino na novo strogom izpitu podložiti, prie nego da se prime u finiem svietu. Tu se najprie pita: kolika mu je *kiselina?* drugo se pita koliko je jako, t. j. koliko ima alkohola? Vino se nazivlje *težkim*, kad ima mnogo izvadnine (Extraktivstoff) usuprot *slabim*; *mastnim* zove se vino kad ima mnogo izvadnine i alkohola, usuprot je *prazno, il pusto.*

Proti izvadnini lagvah (Extraktivstoff) čuva se vino dvojim načinom. Novi lagvi imadu se prati sa kiselom vodom, a stari lagvi kad prazni stoje sa slanom il lužnom vodom; i to zato jer izvadninska tvar uplivom mineralskih kiselinah neda se izvući tak lahko; gdje usuprot kod starih lagvah na izvadninu lužna voda više djeluje nego kiseline. Pareuje lagvah biva također sumporenjem; nu ovo posliednje nije baš najbolje

Digitized by Google

jer ima opiv, koj se vinopijam nedopada: od sumporenja rado boli glava; u maloj mjeri upotrebljnno nije zlo; nu najbolje je parenje sa lugom (Lauge); i to po dvostručeno; zatim dobro je da se u lagvu pali mala količina rakie; a zatim da se tare lagav ponješto sa hrenom.

Dobrotu vinu pozna se ukusom; u tom se nemože zakon znanstveno ustanoviti. Dobrota vinu nestoji nit u jakosti, niti u sladkoći samoj, nit u mirisu, već u njekoj voljkosti, koja ugodnim mirisom spojena sakriva duh u sebi. Lučbar ili kemik može iztraživati sastav vina i pronajti počela i tvare, koje su u vinu sadržane, nu on nemože sud izreći, da ovo il ono vino, budući se sastoji iz ovih il onih česticah, mora dobro biti; to ne, . . . tu sudi ukus. Da viendar znamo šta se sadržava u vinu, hoćemo sastav njegov napomenûti. U vinu sadržana su: voda, alkohol, duh vinski (vinik Oenantaether) grozdovni šećer, (grozdošeker, grozdovina) izvadnina, bojadisik, (Farbestoff) sa voskom spojen, birsa, vinska kiselina, sumporokiseli lûg, kuharska sol, fosforokisela gorčica (Bittererde) i vapnjača; u crnom vinu strojbik, (Gerbestoff) u pjenjušici ugljevna kiselina. Nekoje vino imade i želježnih česticah u sebi. Iz toga se vidi, da krivo vele mnogi ljudi: *ovo vino nezdravo je, imade vapna u sebi;* jer svako ga vino ima manje više. Najvećju razliku vinom pravi količina alkohola, šekera, mirisa, strojbika, kiseline i soli; a sve to dolazi od nasada stranom i od zemljišta.

Iskustvo uči da se vino stalniim i boljim načiniti dà, kad se u stanovitoj mjeri sa drugim mješa; to je

Digitized by Google

način, koj ukora nevriedi; nu imade tako zvanih vinskih fabrikantah, (Weinpanscher) koji vino čiste i priredjuju sredstvom posve škodljivim, kao što je n. p. olovni šećer. Proti sumljivim vinom može se upotrebiti tako zvana vinska proba; sumporovodena plina (Schwefelwasserstoffgas) pomješana sa vodom i solnom kiselinom kad se ulije u vino, onda se stvori odmah u njem crnkaste taložina, koja se osušena i kalamitnom cievjom (Löthrohr) na ugljenu paljena, olovnu kugljicu oločuje; što svjedoči, da je vino olovnim šekerom onečišljeno bilo.

Trgovina s vinom, želja za dobitkom, nemanje i pretjeranost našega vieka porasla su tako, da sada svaki trgovac vinski zajedno tvornikom je, a njegov podrum: vinskom tvornicom; niti neće, mal da nitko više vina piti, ako nije u flašah . . . Istina je, da lučba onaj glavni faktor današnje civilizacie mnogo doprine tomu da se vinu prava žilica pozna, nu ista lučba takodjer kriva je, da se mnogo i premnogo vina pokvari i pomješa; bogu plakati je, kad dojde čovjeku na usta takovo vino, koje projde kroz ruke takovih vještih kemikah vinskih!

Naše vino hrvatsko i slavonsko dobrimi svojstvi od naravi nadareno netreba toliko pomnje i brige koliko ono, koje u manje toplih predielih raste, jer već samo po sebi sadržava dosti šećera, alkohola i strojbarika, nu treba ipak pomnje i nastojanja na toliko, da bude u svietu obljubljeno i posve cienjeno, kao što treba prostodušnomu, naravskomu, neugladjenomu nu poštenomu čovjeku;

Digitized by Google

dopasti će se jedno i drugo ali ne za dugo vrieme: jer se nemože prekahati.

Farba vinska.

„Veseli naše srdce, a rumeni lice!“ tako se pjeva u našem narodu. Ne samo jezik što se nasladjuje vinom, nego u njegovom zlatu takodjer raduje se oko; zato se kaže: zlatno vince; čista kapljica . . . a u mirisu njegovom okrepljuje se um. Tako sude vještaci vinski, tako gospodari, tako trgovci; nu jeli se vazda na to i strogo pazi, da vino ima pravu onu liepu farbu, to je drugo pitanje.

One tvari iz kojih se vino sastoji, najme šeker alkohol, kiseline itd, sačinjavaju bistvo u vinu, one su predmet lučbare; nu mi hoćemo kod vina još više, farbu i miris.

Vino treba da se blista u čaši kao zlato! Jeli to osobita tvarina, koja tomu povod daje? Novo vino neima mal da ne nikakve farbe; zato je ipak farbe u svakom vinu baš od svedena vina *Čebedino* do Malage škure: indi mora ipak biti njekakovih tvarinah, koje daruju vinu farbu. Kao takovu pronašla je lučba u novie doba tako zvanu izvadninu

Digitized by Google

(Extractivstoff). Prvobitno sasvim bielkasta tvarina ova u doticaju sa zrakom ohrdjavi, i pretvori se u mrko tielo, koje se u vodi i alkoholu raztaplja; ova dakle tvarina utanjena daje vinu različne farbe. Čim je prostii pristup zraku u kipeće vino, čim dulje ovo leži na drožgjah, čim se više pretače i prilike daje, da se zrak primješa, tim vino škurim postaje. Kada toplina još tomu djeluje, n. p. kad se vino kuha, to mu je farba crnia; a kad i kožice jagodnje u kipenje prilaze, onda škuroća sve to veća biva, n. p. kod likerah. To je ona ista tvarina, koja daje mrku boju Madeiri, mahagonskom drvu i divljem kestenju. Čim indi vina imaju više strojbarske kiseline, tim su škuria.

Ako tko hoće dobrotu vina po farbi suditi, imat će različite okolnosti na uvaženje. U renskom vinu valjat će zlatnožuta farba, jerbo vino rensko malo ima strojbarske kiseline. Kod Madeire, Malage, Tokajca protivno je razmjerje. Sasvim bliedo vino nije dobro, jer izvadnina i strojbarska kiselina najednomu vinu nesmjedu faleti; ako tko želi blieda vina, dobit će ga, kad zraku pristup zabranjuje, kad ga puštja malo ležati na droždjah i hitrom ga u flaše natoči; nu kod takovog vina može se dogoditi, da se još u čaši promjeni.

Kod crnih vinah nestvara se farba u kipenje, jer farbarska tvarina gotova je već u grozdu, i to u kožicah; jerbo sok je i u crnom groždju blied; poznato je da se mnogo biela vina imenito Champagnera iz crnog groždja proizvadja. Farbarska tvarina kod crnog vina modrocrnkaste je farbe, u alkoholu neraztopljiva; far-

Digitized by Google

ha vinske vina zavisi od količoće farbarske tvarine, koju kod kipenja alkohol vuče iz kožicah. Sladko grožđje daje u obće crno vino; a mlado vino čim je crnje tim je i jačje; škuria vina imadu vazda više strojbarske tvarine.

Farba vinska zavisi osim toga jošte od količoće birsove i sirčetne kiseline; zato se farba mienja starostjom vina. Crna vina imadu u prvo vrieme kipenja modrastu farbu koja se kasnie u bliedocrljenu pretvara. Prvobitna modrina medjutim se tečajem kipenja povratja; mlado vino je tim uzrokom vazda bolje modro, i ljubičino nego crveno. Kad se kipenje utiši, onda se farba opet crveni.

U obće je moći tvrditi, da su škura vina bolja od bliedih; zlatnožuta farba najbolja je i najljepša. Kod naših vinah hrvatskih žuta farba udara na kestenjevu; i ova je najbolja; nu i rusa vina dobra su; škura vina se dakle netreba bojati, ono bo imade dobrih tvarinah u sebi, pak se škuro vino lahko može pretočenjem i čistenjem bliedjim načiniti; protiva tomu u bliedom vinu neima mnogo jakla, neima jakosti, ni stalnosti.

Digitized by Google

Kako je povjereničtvo kod izložbe u Beču sudilo vino iz jugoslavenskih pokrajinah.

Kod povjereničtva bila su sledeća gospoda: Atems Hermann grof, Braunböck Ferd, Greiner Josip, Havaš Josip, Hlubek Fr. Šav., Scherzer J. G., Schrek Adam, Stipperger Bernard, Tomas Josip; izvjestitelj Dr. Hlubek. Pouzdanici: Ehrenberg Viljam, Faseth Fridrik, Leidenfrost Franjo, Schwarzer Alojsio, Störger Gjuro, Čebul Vinko.

Hrvatska i Slavonska vina.

Iz ovih dviuh krunovinah bilo je 65 izložiteljah, okolo 130 vrstih vina u 780 buteljah i više vožah.

Izloženo vino kazaše u obće, da se vinogradarstvo i pivničarstvo u rečenih krunovinah na nizkom stupnju nalaze.

Što se tiče vinogradarstva, čini se da uzrok tomu, što su vina netečna, leži u izboru trsovah, stranom u visokom rezanju i slabom obdjelavanju i čistjenju zemljištah vinogradskih.

Najveći broj trsovah iznaša: modra Kadarka, (braničevka) zelenika, lipovina, moslovec (starina) kraljevina (imbrina) plavec, belina; ove vrsti spadaju — izuzimljući kraljevinu, koja kod Zagreba, Omilja, Sv.

Digitized by Google

Ivana, Pantovčaka i Vugrovca petinu nasada sačinjava — u red kasno dozrjevajućih; od kadarke (braničevke) i zelenike nedobiva se ni u najjužnijih stranah Štajerske ni u najboljših ljetinah dobro vino; ovoj okolnosti spada i to, da se medju prevažnimi ovimi kasno dozrjevajućimi trsovi velika smjes nahadja najrazličnijih trsovah ko što je: slašćec, žutabiel, tantoviva, kapćina, peles, biela braničevka, itd. te da se trs reže 4 do 6 stopah visoko, (u Slavonii reže se na glavu) a zemlja se pomnjivo nečisti; nije čudo dakle kad bogom toliko blagoslovljena Hrvatska i Slavonia proizvadja vino, koje se izvan zemlje nedopada.

Što se vendar množtva proizvoda tiče, to vinogradi hrvatski i slavonski zauzimlju prvo mjesto; jer prirod promjerom može se od ralji na sedam štrtinah il 70 vedarah računati; *) gdje usuprot tomu u nijednoj krunovini izvanredna količoća takova se neproizvadja.

Hrvatska i Slavonia ima do 58,000 ralih vinogradah, te godišnji prirod vina iznaša do 4,060,000 vedarah u vriednosti od 16, do 20 miliunah.

Odlikovajuće priznanje podieljeno je g. grofu *Josipu Chamaré-u* za crno vino od godišta 1856. i njeg. visosti knezu *Lippe Schaumburgu* za bielo vino od godine 1853.

---

*) Mi ovo za pretjerano držimo; promjerom uzamši možemo ralj računati na 30 vedarah; što je više, to je iznimka.

Digitized by Google

Štajerska.

Medju jugoslavenskimi vini najvećma biahu odlikovana vina Štajerska; prva vina bila su iz podruma Njeg. visosti Arkibercega Ivana, koj je prvi plemenite trsove na velikom počeo uvadjati u Štajersku, i time bitno podigo vinogradarstvo u Štajerskom; vina štajerska pronadjena su osobito sposobnim za prigotavlanje pjenušice.

Vino Njeg. c. k. visosti odlikovano je srebernom velikom kolajnom; Radiselsko vino grofa Brandisa i trgovačkog družtva vinskog u Mariboru nadareno je velikom kolajnom srebernom, prvije malom.

Medju Radgonjskimi vini dobilo je vino g. Čebula veliku kolajnu srebernu. Lutmerska vina pohvaljena su takodjer, ko što i Optujska i Zavreška itd. Bratja Kleinošeg u Gradcu odlikovana su za prigotavlanje pjenušice velikom zlatnom kolajnom. Bilo je ukupno 32 izložitelja, 99 vrstih vina i 594 buteliah. Vinogradah ima 60,000 ralih, na kojih raste do 1,200,000 vedarah u vriednosti 6 miliunah forintih.

Vina se proizvadja u cieloj carevini do 47,205,250 vedarah; na pojedine krunovine dojdje po prilici, kako sliedi:

Digitized by Google

Ime pokrajine	broj ralih	godišnji prirod	vriednost proizvoda
1 Ugarska sa pokrajin.	505,775	25.288,750	101,155,000
2 Lombardie	134,400	2.688,000	10.752,000
3 Dalmacia	119,000	1.785,000	7,140,000
4 Dolnja Austrija	79,00	2.370,000	11,850,000
5 Tirol i Voralberg	60,900	3.045,000	18,000,000
6 Štajerska	60,000	1.200,000	6,000,000
7 Hrvatska i Slavonia	58,000	4.630,000	20,000,000
8 Vojnička krajina	48,300	1.449,000	4,347,000
9 Erdelj	47,000	1.410,000	5,640,000
10 Moravska	41,600	624,000	3,220,000
11 Primorje	32,200	800,000	3,200,000
12 Mletačka	26,000	2.080,000	8,320,000
13 Kranjska	16,700	324,000	1,296,000
14 Češka	4,000	80,000	300,000
15 Koruška	100	1,500	5,000
Iznos	1.232,975	47.295,250	201.326,000

Povjereničtvo bečk. Jurya u svom izvjestju predlaže, da se plemenitih trsovah sadjenje ima čim pomnjivie umnožiti; izbraja u to svrho sledeće vrsti:

Rane: bieli crni i crljeni *Klevner*; bieli mali *Burgunder*; modri Portugieser.

Srednje: modru *Frankovku*; zeleni *Sylvaner*: rani modri *Sylvaner* (Bodenseetraube) zeleni *Muskat* il bieli *Veltliner*.

Digitized by Google

Kasne: crljeni *Traminer*; mali *Riessling*; crnu *Kadarku*, *Formint* il *Tokajčicu*: talianski *Riessling*; crljeni *Zirfandel* i modri *Wildbacher*.

Iz ovih se trsovah proizvadja plemenito vino u Austrii i Njemačkoj; pitanje nastaje, je li to propis, koj valja za sve pokrajine? Mi nećemo zabaciti ove vrsti i mislimo, kad one rode u sjevernih okruzih dobro vino, da će kod nas rodit još bolje; nego ja osim ovih za naše vinograde velim ovako i preporučujem sledeće vrsti, za bielo vino:

Talianski *Riesling*, (Wälschriesling) bieli *Moslovec* (Starina; krkopetec; Weisser Mosler) bielu *raninu*; (weisser Augster). Žutubiel (Tokayer weisser) *kraljevinu*, (Imbrina; rother Portugieser). Dišuću *raninu* (Šiprina; muskirte Urbanitraube). Mali *Riessling*. Za crno vino: crnu *Kadarku* (prava crna braničevka) *Kapčinu* (Zimmettraube) *Zdenčajku*, il crni *klešćec* (Zdenčajtraube, modri i crni *Klevner*, *Kosovinu* (blauer Milcher.) rani modri *Portugišku*.

Tako uredjeni i nasadjeni vinogradi hrvatski dati će vino, koje će se odlikovati jakoštju i mirisom najugodniim. Što se rezanja nižjeg tiče, kako to povjereničtvo bečko mnije, da je to najveći uzrok, da vina hrvatska neimaju finoće i valjanosti, to se nemožemo slagati nipošto; jer prvo: narav trsova je, da on u vis ide; a to kod nas, gdje vinika u svakoj živici raste, i gdje je trs posve udomaćen, nije zapreka nikakova, dapače mora prijati naravni njegovoj, što se vidi u tome takodjer, da naši vinogradi bujno rastu i dobro radjaju;

Digitized by Google

drugo: vino je jako i po našem ukusu i dobro; toga nebi bilo, da visoko rezanje škodi; sciemim, da u nejednakosti trsovah, u smiesi zrelieg, sa nezrelim gnjilim grožđjem, u berbi, u moštarenju i u podrumu falinga leži, tomu, da naša vina nisu posve fina, ljubka i mirisna; nu tu netreba prevelike umetnosti; nego samo pomnje, pak će biti naše vino čisto, dobro, i naravsko, bez kemie velike, te se bude moglo nzporediti sa svakim umetno prigotovljenim dapače nadjačati će ga sigurno.

Dalmacia.

Iz ove krunovine 12 vinogradarah poslaše 18 vrstih vina u 108 butetiah.

Dalmatinska vina dopada su se veoma izpitnom povjereničtvu tako obzirom na dobrotu svoju kao i u pogledu čistoće; opominju u obće na vina španjolska; vino pod imenom *Pečeno* po gospodarskom družtvu iz Orebice poslano, istom tako i Malvasia po gospodars. družtvu Dubrovačkom izloženo zadobi podpuno priznanje.

Do ovih dviuh vrstih staše ponajbližje vino pod imenom: Grk.

Pečensko vino tražilo se je u vrieme grozdove bolesti u Talianskoj na toliko, da je vedro sve do 20 for. narastlo.

Gospodarskom družtvu kotarskom u Orebici podieljena je kolajna sreberna, g. Poletti-u u Almiši ba-

Digitized by Google

krena ; g. pako Bofetti-u iz Kurzole prikazano je priznanje pohvalno.

Dalmacia obradjuje vinogradah na 119,000 ralih, proizvod može se promjerom od rali uzeti na 15 vedarah, vedro po 4 for. uzamši čini od 1.785,000 vedarah vriednost od 7.140,090 for. što se podignutjem radinosti i prigodnim okolnostima trgovačkim najmanje na 20 milliunah povisiti može, jer u tom slučaju moći se je nadati, da će španjelska vina po dalmatinskima sve pomalo izrinjena biti, osobito što se tiče Madeire.

Vinogradarstvo i svilarstvo dve struke su gospodarstvene u Dalmacii, koje ne bez temelja veliku budućnost obećavaju; ustrojenje gospodarskih družtvah nadu podaje, da ova budućnost nije na daleko odložena, osobito ako, ova družtva od vlade budu poduprta.

Krajnska.

C. k. družtvo gospodarsko u Ljublani poslalo je 6 različitih vrstih vina od 5 vinogradarah, izmedju kojih samotočnolikom Pikolitu g. grofa Gjure Grabriana priznanje odlikujuće podieljeno bi.

Vino Vipavsko (Oberfelder) iz vinogradah g. grofa Lantieri, koje poznano je pod imenom „Kindermacher“ svoje drugačje dobro ime, nije kod izložbe potvrdilo.

Žalit je bilo, da škura vina marunska nisu izložena bila; ona bi zaradi dobrote i jeftinosti kao stolna vina podpuno priznanje povjereničtva zadobila.

Digitized by Google

U obće vinogradarstvo stoji u Krajnskoj na nizkom stupnju; najvećma u dolnjoj Krajnskoj; ovdje imade svih onih vrstih trsovnih, koje se u Hrvatskoj sade; ovim se još pridružuje: Tična (Vogeltraube) Lipovčina, Volovina i Javor; takove vrsti, koje nemogu dati dobro vino.

Vina Marunska, koja su u Kranjskoj najobljubljenia rode u vinogradih uzduž Save, koja se stranom u Štajerskoj nalaze.

Vinogradarstvo tjera se u Krajnskoj na 16,700 ralih, te se proizvadja na godinu do 324,000 vedarah u vriednosti od 1.296,000; ova količina nije dostatna za potribe domaće zato se mnogo hiljada vedarah uvaža iz Štajerske i Primorja. *)

Dolnja Krajnska osobito priliči vinodjelstvu, voćarstvu, svilarstvu i pčelarstvu, trebalo bi dakle ovim strukam pozornost ukazati. Vinogradarstvo žalibože ovdje se obradjuje istom tako kao u Hrvatskoj.

*) A iz Hrvatske?

Digitized by Google

Digitized by Google

II. DIO.

TRSOSLOVJE HRVATSKO.

Digitized by Google

Digitized by Google

Trsovi hrvatski.

Trsove poznati u obće težko je, jer Oenologi ni sami jošte neznadu, koje bi načelo u tom sliedeli; naše pako hrvatske razabrati za sada još težje jest, jer ih mnogo različnih imade; još više pako imenah; u svakoj okolici su druga ne samo za različne vrsti, nego za onu istu vrst; želim početi, *koliko mam toliko dam*, veli naš narod; na temelju ovom moći će drugi pomnažati, popravljati, koliko treba; trsoslovje neka bude svakom gospodaru jedan izmedju glavnih poslovah, jer od toga zavisi dobrota vina.

Starina. Moslovec. Mosler.

Značaj razreda. Grozd: velik, gust, jednostruk, riedko granovit, kratkopetličan kratkodržilat (kurzstielig).

Digitized by Google

Jagode: jajolike, čestoputa okrugle, ponješto debelokožne mehkomesnate, sokovite, sladke, mirodisne. (gewürzhaft.)

List: trocunjat, (dreilappig) kratko urezan, velik, odzgor tamnozelen, gladak, odzdó jako pusten (filzig.)

Petlika listna: duga, runata, (wollig.)

Biela Starina. Weisser Mosler.

Istozivi hrvatski: Krkopetec. Biela zelenika, Moslavečka bielina.

Slovenski: Moslovec, Šipon, Pošipon, Maljak, Manjak, Malnik.

Njemački: Mehlweiss, Salver, Luttenberger, Weisslabler, Zapfnertraube.

Magjarsko ime: Jó Formint.

PHYSIOGRAPHIA.

Opis vrsti.

Trs: jak; kocen žutomrk, (smedježut, gelbbraun) po opadnutju listja bieložutkast; mrko izstriekan (braun gestreift.) duboko brazdat (tiefgefurcht) crnopiknjat; sa veoma uzvišenimi na 3—4 palca udaljenimi čvorovi.

Listje: do sedam palacah široko a sedam dugačko; trocunjato, nejednako, duboko urezano gdjekoje samo trouglasto; sriednji cunj kod dublje urezanih listo-

Digitized by Google

vah širok, srdcolik, (herzförmig) kod manje urezanih doli jako širok, gori sa tupim vrhom; postrani cunji veliki, riedko kada dvodielni, nejednake velikoće, kratko i šiljastozubni; (kurz und spitzig gazähnt) odzgor tamno zeleno, gladko, većjom stranom crnoljagasto (schwarzgefleckt) piknjato, na doljnoj plošini (Fläche) i na listovnih rebricah bielo i gusto pusteno (filzig.)

Petlika lietna: 3—4 palca duga, crljenkasta, runata.

Grozd: velik, gust, jednostručan, riedko granovit, 6—8 palacah dug.

Petlika grozdova: debela, kratka, mrka.

Petiljka jagodnja: kratka, debela, žutkastozelena, riedko bradavkasta, (warzig) većjom stranom ponješto samo sivopiknjata.

Jagode: dugoljaste, rahlom stojeće, čestoputi okrugle, sokovite, žutkastozelene; u sgodnom ljetu na sunčanoj strani mrkaste, sa ljagami kestenjeve boje označene; sitnopiknjate, velikonjuškate (grossnarbig); ponješto debelokožne, mozgovite, (markig) žilaste, dvozrnate, sokovite, sladke, mirodisne.

Starina samo ondje dobro raste, gdje je vruća zemlja, (t. j. zemlja pjeskovita, ili laporna, ponješto kamenita, ilovatna sa pjeskom podobro smješana); jer ove zemlje toplinu u se lahko primaju, mokrinu propuštaju, a kad se utope toplinu dugo drže. Podnebje mora toplo biti, položaj strm i od sjevera zaklonjen.

Gdjegoder brda nizka su, zemlje težke, glinovite, il mastne, mokre, mrzle, položaj pram sjeveru okrenjen: tamo neće starina dobro ni rasti, ni roditi; drievo tr-

Digitized by Google

sovo: čokot (kocen) veoma čutljivo je, njemu škodi rani mraz u jeseni ko što kasni u proljetju. Raste bujno, ima jaku lozu, pak se može rezati i gojiti kako komu volja.

U cvietu je stalna starina, riedko se osipljе, il opuzne; kod nas rano zori; koncem rujna, ako je vrieme ugodno i ljeto vruće. U Štajeru kasno dozrjeva, istom tako u brdovitih stranah našega Zagorja, i u okolici Varaždinskoj. U vinogradih Moslavačkih viditi je svake godine, kad je i malo liepša te toplia jesen puno polu — i cielih suhvah (cibebah) koje su sladke kao med i koje stranom od Moslovca dolaze.

Vino, koje starina daje, sladko je, veoma jako, stalno i uljasto; jedino što mu manjka, to je miris (aroma). Vino hitrom dozrieli, nu pravu dobrotu svoju dobiva tek u tretjoj godini; dade se dugo držati, i poslie sedme, osme godine počimlje biti ljubiim. Od polusuvih jagodah može se najbolji samotok praviti, ko što je to u Moslavini podosti izkušeno; da su vina hrvatska dobra i osobito to da su duhovita i jaka, ima se starini pripisati. Vina Štajerska najglasovitia, ko što su: Lutenbersko, Kerschbacher, Pickerer, Radkersburger, imadu uzrokom vrlosti svoje starinu, koja najvekšu stran nasada iznosi.

Starina dakle zaslužuje da se razplodi koliko samo to najvećma položaj brdinah dopustja.

Starina jedna je od više razprostranjenih trsovah u domovini našoj; u susjednoj Stajerskoj i to samo u južniih stranah sadi se mnogo; odkuda je trs

Digitized by Google

došo u Štajersku, to se nezna, nu piše Fr. Trummer u svojoj klasifikacii trsovah štajerskih, da se od bielog Moslera svake godine mnogo loze uvaža iz Hrvatske, imenito iz Medjimurja; sudeći po imenu: *weisser Mosler*, mislio bi čovjek da je trsa ovoga domovina Njemačka južna, imenito, okolice Moselske; nu tomu nije tako. jer baron Babo, Metzger i Burger glasoviti Oenologi pišu, da je trs ovaj u Njemačkoj sasvim nepoznat; iz toga možemo sa sigurnostjom zaključiti, da je starina (*bieli Mosler*) *pravi hrvatski trs*, i ono što se u Štajeru nezna, odkud je Mosler došo, tumači nam dovoljno ime, koje su mu Štajerci nametnuli, zoveći ga: Moslovcem. Trs ovaj ko što smo već rekli, u najjužniih i topliih stranah uspjeva, došao je dakle bez dvonjbe izvorno iz onih stranah naše zemlje, gdje je najizabranii položaj za vinograde, i gdje su već Rimljani u vrieme svoga vladanja u Sisku vinograde obdjelavali, i to je stari, glasoviti: *Mons Claudius*, Moslovina, ili Moslavina; trs ovaj razširio se je po svoj zemlji našoj, i došo je iz Moslavine priko drugè sjeverne Hrvatske u Štajer. Slovenci su ga nazvali: Moslovec, po mjestu odkud im je prviput došo u ruke, a Njemci, ko što su mnoga imena druga ponjemčili, preinačili i izkrivili negledajući na nikakova odnošenja jezikoslovna, načiniše iz Moslovca, Mosler. Mosler nije indi ništa drugo, nego hrvatski trs: *Moslovec*. Moslovečka bielina.

Digitized by Google

Ranina. Augster.

Značaj razreda. Grozd: srednje veličkoće; priredak, jednostručan; malo kada granovit.

Petlika: kratka, tanka.

Jagode: jajolike; tankokožne; sokovite, jako sladke.

List: trocunjat; kratko urezan; odzgor gladak, odzdó gusto pusten; dugodržilat.

Biela Ranina. Weisser Augster.

Istozivi hrvatski: Šipuljak, šipelj. Plavec; biela Ranka.

Slovenski: Horvatošak; Osipani Šipon; Podsabroski Šipon.

Njemački: Weisse Geisdutte: Weisser Lagler. Weisser Fingerhut. Luttenberger.

Magjarski: Góher szöllö. Buda Góher.

Opis vrsti.

Trs: jak; kocen bliedomrk, brazdovit, liepo i posve vidljivo izstriekan; runat; plamenast; (geflammt) čvorovi tri do 3½ palca na razom.

Digitized by Google

Listje: trocunjato, kratko urezano, srednji cunj širok; tupa vrha. Postrani cunji veliki, riedko kada dvodielni. Sjedište listovo jajoliko, razšireno. Okrajci oštrošiljati; odzgor plošteni, gladki, škurozeleni, odzdó pusteni, rebrice žute, bielorune.

Petlika listna: debela, žutkasto-zelena, posunčna strana ponješto crljeno izstriekana, 3½ do 4 palca duga.

Grozd: srednje velikoće, pririedak, jednostruk, riedko granovit.

Petlika grozdova: tanka, dva palca duga, finoruna, posunčna strana crljeno-ljagasta.

Petiljke jagodnje: žutkastozelene, crnopiknjate, na doljnoj strani pram jagodi udebljane (nadute, wulstig.)

Jagode: jajolike, dugoljaste, na obih stranah jednako umaljene, bieložute; prosto pod suncem viseće jagode mrkocrljene, sitnopiknjate, veliko njuškate; često hrdjave, tankokožne, bielo múkovne, kao poprašene; sokovite, pram svietlosti držanim vidi se zrnje; jako sladke; dvozrnate.

Trsa ovoga domovina Ugarska je, Hrvatska i Slavonia; osobito Sriemu. U Ugarskoj sadi se najvećma kod Šopruna, Tokaja i Méneša. U Stajerskoj neima ga mlogo.

Ranina jako raste, tjera u koncen i puštja lozu obilno; nu nije gizdava; može se rezati i gojiti na svaki način; veoma priliči za brajde, i u njih jako rodi.

Treba joj pjeskovite zemlje, i prozračnog mjesta; drugačje sagnije, i opuzni; ako jesen i malo kišovita je, onda se na težkoj ili gnojnoj zemlji, na položaju

Digitized by Google

sjevernom il zatušnom malo koristi može od ranine očekivati.

Kada cvate onda mu kiša škodi, jer se cviet lahko osiplje. Grozdje veoma sladko je, i dobro vino daje; oni vinogradari, koji raninu sade na tustih, težkih zemljah, u vinogradih, gdje neima dovoljno zraka i propuha, gdje se mokrina dugo drži, kako rečeno, neće nikakove koristi imati, jer će im ranina gnjiti i vino pokvariti; zato ju valja sa inim rano dozorećim grozdjem skupa saditi, ili ako je sa drugimi vrstmi pomješana ranie odbirati.

Ranina kako scjenimo neće u našoj domovini nigdje bolje uspjevati, nego u Moslavini, Kalniku, pod Okićem i kod Suseda. Preporučuje se!

Slaščina. Pikolit.

Značaj razreda. Grozd: srednje veličine.

Jagode: tankokožne, sokovite.

List: trocunjat, sa crljenimi rebricami, gornja plošina ravna, dolnja tankoruna.

Petlika listova: duga, modrocrljena.

Biela slaščina. Blaustingel. Pikolit, weisser.

Istozivi Njemački: Weisse Wisellertraube; Weisser Ranful.

Digitized by Google

Opis vrsti.

Trs: prilično jak; kocen debeo, mrkocrljen, crnopiknjat, sa uzkimi na dva palca udaljenimi čvorovi.

Listje: oblo, (okruglo) pet palacah dugo i široko; srednji cunj duboko urezan; postrani cunji cieli, riedko razdieljeni, trošiljati; podina (basis, Sitz) listovah obla, otvorena, na kraju oštra, sitnozubasta; gornja plošina ravna, škurozelena, rebrice listne jasnocrljene, odozdó runate, u ostalom gladke; samo dolnjo pri zemlji stojeće listje bolje runato, na rebricah šćetasto; (borstig.)

Petlika listova: tri do četiri palca duga, modrocrljena.

Grozd: srednje veličine, pririedak, granovit.

Petlika grozdova: kratka, tanka, crljena.

Petiljke jagodnje: duge, tanke, žutkastozelene, bez bradavkah, na riedkom ornopiknjate.

Jagode: oble, žutobiele, pram suncu kestenjeve bòje, bielo mukovate, riedkopiknjate, sive, jako tankokožne, sokovite, s adke, nu bez osobita téka: jedno ili dvozrnate.

Okolo Trsta, Gorice, u Ilirii, u Ugarskoj, osobito okolo Pečuha mnogo se Slašćine sadi. Nahadja se okolo Okića, ali žalibože premalo! . . . .

Trsu ovomu treba jake zemlje; mora se na dugom rezati, onda rodi. Groždje sladko je, negnjije rado, već se suši u cibebe; daje dobro vino sladko, ugodno, nu bez osobita mirisa i duha.

Digitized by Google

Čini se, da bi ova vrst dobra bila u smjesi sa Raninom i Moslavcem, koj posliednji vrlo jako vino daje; tim bi se jakost ublažila i vino bi ljubčiim postalo; razumjeva se samo po sebi, da bi se slašćina imala saditi samo u onim vinogradima, koji imadu po nješto težju zemlju; ko što se nalazi na mnogih mjestah u predielu Kalničkom, okolo St. Šimuna, Okića Kašine i Vugrovca, itd. gdje su zemljišta većjom stranom laporna.

Bielina. Heunisch.

Značaj razreda. Grozd: velik, granovit, višeputi jednostruk, gust, nu često i pririedak.

Petlika grozdova: kratka, debela.

Jagode: oble, tankokožne, mehkomesne, jako sokovite.

Listje: tro, riedko petcunjato, kratko urezano, mnogoputi samo trošiljato; podina verugana (buchtig) razširena; odzgor ravno, nu dolazi neravno, mejurasto, odzdó manje više runato.

Petlika listova: dugoljasta, hrapava.

Biela Bielina. Weisser Heunisch.

Istoxivi hrvatski: biela bielina, debela bielina, žuta bielina.

Slovenski: debela belina; velika belina.

Digitized by Google

Njemački: Weissstock; Grob Weiss; Heunschler; Bauernweinbeere; Graubünsch.

Opis vrsti.

Trs: jak, postojan, uztrajući; kocen škuromrk sa mrkimi uzvišenimi piknjami označen, doli škurostriekan.

Listje: 6 palacah široko a 7½ dugo, debelo, troili petcunjato, kratko urezano, višeputi trošiljato; postrani cunji udaljeni, riedko dvodielni; postrane veruge (Buchte) riedko razširene, podina verugana, širom razprta, riedko kada na ugljima dotičuća; okrajci veliko i oštro zubasti; plošina gornja ponješto rugvata, na mjestah mejurasta; inače škurozeleno, mienja se do žutozelenosti; odozdo manje više runato.

Petlika listova: dugoljasta, crljena, ponješto runata; list je u ovoj vrsti veoma promjenljiv; na jakoj zemlji list neravan je, mejurast, runat i škurozelen; na zemlji mršavoj bez mejurah, mnogo manje runat i žutozelen.

Grozd: velik, (nu višeputa srednje veličine) gust, nabit, kratak, granovit, riedko sasvim jednostruk; ako u cvatnji zlo mu je vrieme, onda je prilriedak.

Petlika grozdova: kratka, krka, tanka žutomrka.

Petiljke jagodnje: žutozelene, sivopiknjate, bezbrazgotne, naduvak (Wulst) malen.

Jagode: oble, (okrugle), bieložute, u punoj zrieloći osobito u toploj jeseni na suncu kestenjeve bóje,

Digitized by Google

čestoputa i crljeno mrkaste, ponješto crnopiknjaste; hrdjavoljagate, sivo njuškate, il na mjesto njuške (Narbe) hrdjasta im ljaga; ponješto bielo mukovate, tankokožne; jako sokovite, jedno- dvo-trozrnate, sladke.

Bielina hoće mal da ne na svakom zemljištu i položaju rasti, ali plodovitost joj zavisi od dobrote zemljišta; gdje je zemlja jaka ondje naravski bolje rodi, nu hoće sagnjiti, ako mu nije toplo, i položaj nije suncu izvržen; na mršavom zemljištu rado se provrgava na tako zvanu *smotiku*, *Grobheunisch*, koja vrlo slabo rodi. Kada cvate onda ljubi suvo i toplo vrieme, istom tako kod svog zorenja u jeseni; ako je močvarna jesen, onda grozdje gnije i jagode padaju, prie nego su sazorile, osobito ako je nasad gust i zemljište gnojno. U ostalom kad je bielini priazno vrieme u cvatnji i u jeseni, onda joj je i plod obilan. Vino je lahko, bez osobita duha i jakosti, mlado je bolje, nego staro. Bielina se može mješati sa Moslavcem (Mosler) pak će onda dati vrlo dobro, ugodno i dosti jako vino nu sáma za se bielina nema mnogo vriednosti.

Pušćak. Barthainer.

Značaj razreda. Grozd: posrednjem velik, pririedak, granovit, riedko kadą gust.

Petlika grozdova: jako kratka.

List: petocunjat, gladak, odzdó bezkosmatan, rebrice i žilje šćetinasto, kosmato.

Digitized by Google

Petiljka listova: posrednjem duga; jagode okrugle, sa prozračnimi žilami, debelokožne, finomesnate.

Bieli Pušćak. Weisser Barthainer.

Istoznivi Hrvatski: Debela bielina.
Slovenski: Beli Javor, Mišnak, Javor, Jaušovec; debeli Javor.
Njemački. Weisser Kracher; Weisser Milcher.

Opis vrsti.

Trs: posredanj.
Čoket: il kocen, tanak, vitak, žutocrljen, mal da ne crljenomrk, tanko izstriekan, crnopiknjat: ćvorovi na tri palca udaljeni, nisu škurjim od kocena.
List: petocunjat, veruge (Buchte) ponješto razširene, cunji leže poprieko, t. j. dotiču se; središnji cunj doli širok, šiljast; postrani cunjevi veliki, skrivljeni, dvodielni. Listne podine kod većjih listovah ugljasto kod manjih šiljasto razširene, postrani cunjevi leže poprieko; list je do 6 pal. širok, a 6½ pal. visok; na okrajku oštar, dugo i većjom stranom dvostruko zubast; gornja plošina žutozelena, svietla, gladka; doljna, bliedozelena, gola, rebrice i žilje žućkasto, i tankokosmato.

Digitized by Google

Petlika lisiena: tri palca duga, žutkastozelena i jasnocrljena.

Grozd: velik, većjom stranom, jednostruk, gust, kadakad pririedak.

Petlika grozdova: jako kratka, po palac duga, tanka, žilava, najvećma bez čvorovah, ili ako ima čvora, onda iz njeg izlazi postrana svržica sa jagodami; posunčna stran crljena.

Petiljke jagodnje: tanke, duge, pram jagodi udebljane, (po put trubljice) sitnobradavkaste, žutkastozelene.

Jagode: podosti velike, okrugle, žutkastozelene, po malo mrko i finopiknjate; mrkonjuškate, sa prozračnim žiljem, srebernobielo-mukovate, ponješto debelokožne, finomesnate, dvozrnate, kad je ljetina topla, sladke su.

Bieli Pušćak kasno dozrieva i samo ondje se može s njekim uspjehom saditi, gdje je nebo toplie i položaj sunčan. Pušćak je jako ćutljiv pram promjenam vrimena u doba svoje cvatnje; riedko kada sretno ocvita; grožđje neima mirisa ni teka prevrlog, a niti nedaje vinu vriednosti, zato baš nije Pušćak ni vriedan da se sádi il pomnožava.

Lipovina. Wipbacher.

Značaj razreda. Grozd: posredanj, riedak, granovit, kratkopetličan.

Digitized by Google

Jagode: kakokožne, vodenaste više nego mirodisne.
List: petocunjat, odzgor mnogoputi mejurast, odspoda jako bielopusten, (weissfilzig) dugopetličan.

Biela Lipovina. Weisser Wipbacher.

Istozivi Slovenski: Lipna; Lipovšina; Lipovćina; Počovina.
Njemački: Früher Mehlweiss; Weisser Mehlweiss; Schrecker; Weisser Mehlberl; Weisslabler.

Opis vrsti.

Trs: posredanj, dugotrajan; kocen (čokot) bieložut, sa porebricami, škuromrko izstriekan, fino i crnopiknjat, poput cimetne bóje ljagovit, sa uzkimi dva do tri palca udaljenimi čvorovi, istovetne boje sa kocenom (trtom).
List: mal da ne sasvim okrugalj, do 5½ palca širok a 6 palacah dug; petocunjat, gdjekad i trocunjat; trocunjati listi plitko urezani su, petocunjati pako samo do polovice širine listne; veruge (Bucht) razširene tako da središnji cunj srdcolik im postaje; postrani cunjevi široki dvodielni, malko gorisvrnjeni, tupi i širozubasti kod petlike poprieko ležeći; gornja stran bliedozelena; ponješto rugvata, dolnja jako pustena; pustena je nejednaka tako, da na mjestah zelena boja proviruje. Rebrice listne velike, runate, šćetinaste.

Digitized by Google

Petlika listova : tri do 3½ palca duga, tankoruna na posunčnoj strani crljenkasta.

Grozd: posredanj najvećma do 6 palacah dug, pririedak, kratak, granovit.

Petlika grozdeva: kratka, 2 palca duga, tanka, žutozelena, bližje do grozda mrkocrljena; jako krka.

Petiljke jagodne žutozelene, posrednje jakosti i duljine, malko brazgotaste.

Jagode: različne, vekše sa manjšiimi pomješane, okrugle, biele, sa bielom mùkom po nješto osipane, kao da su meljnaste, tankopiknjate, sa sivom njuškom, (Narbe) tankokožne, sokovite, dvozrnate, vodene.

Lipovina, Wipbacher, kako se kaže, usadjena je u naše kraje iz Kranjske, imenito iz okolice ***Wipbach***; kod nas je jako razprostranjena, jedno zato, što nije gizdava u obziru zemljišta, drugo, što rado rodi; lipovina je u vrieme cvatnje dosti tvrda, nepozebe tako lahko, niti vjetar niti kiša joj neškodi; nu na jesen, ako udari kiša, lipovina opuzne i gnije; vino je bliedo, polahko se čisti, niti neima mirisa; samo u osobitih ljetinah ima duha i jakosti; u drugoj godini vino biva žutim; u cielom moći je kazati, da sáma za se il u pretežnoj mjeri lipovina nevalja; medjutim dobrota njezina zavisi mnogo od položaju, i od zemljišta; gdje je zemlja lahka, topla, položaj sunčan i zračan, ondje će i lipovina sasvim druga biti, nego ko što je obično u vinogradih seljačkih, gdje se mnogo gnoji. Lipovina nezaslužuje, da joj se osobita pozornost ukaže.

Digitized by Google

Drobna Lipovina, Ahornblaettriger Wipbacher.

Istozivi. Hrvatski: Pazlika.
Slovenski: Laška belina; Podenc, podveuc.
Njemački: Weisse Ahorntraube.

Opis vrsti.

Trs: prilično jak; kocen posredan, pridebeo, jasnocrljenkast, pram dolnjem kraju škuromrk, liepo izstriekan gladak, mrkobrazdat, sa čvorovi na dva tri palca udaljenimi.

Grozd: srednje velikoće (višeputi velik) granovit, prigust, nu kadakad i riedak.

Petlika grozdova: kratka, prijaka.

Petiljke jagodnje: žutkastozelene, finopiknjate.

Jagode: oble (okrugle) žutkastozelene, riedkom piknjate, slabom bielomùkovate, velenjuškate, takokožne finomesne, dvo-trozrnate.

List: petcunjat, duboko urezan, srednji cunj srdcolik, pram šiljku (èrtu, Spitze) tanji; postrani cunji kratko urezani; gornja veruga (Buchte) razširena; dolnji cunj samo sa jednim zarezom bez da je razširen; veruge petličine (Štielbuchte) razširene, nikada nezatvorene; na okrajcih dugo i oštrozubne; gornja stran ravna, škurozelena, gladka, dolnja bieloruna i pustena, tako da plošina listova samo gdjegdje provi-

Digitized by Google

ruje; rebrice listne žute, kod petlike samo ponješto crljenkaste.

Petlika listova: tanka šćetinasta, tri do četiri palca duga.

Drobna bielina, il puzlika, dosti je raprostranjena vrst u domovini našoj; u Štajerskoj se takodje mnogo sadi: kaže se da je tamo po njekom talianu godišta 1790 uvedena, zato se i zove „*Laška belina.*“ Kod nas se nalazi obće uzamši po mnogih brdinah i vinogradih seljačkih; iz česa zaključit se može, da nije u novie vrieme k nam donešena, jer naši seljaci sigurno samo ono sade i rade, što su im starci sadili i radili. Trs tjera jaki kocen i lozu; dà se rezati na krajše i na lucen.

Zemlju treba jaku, gnojnu, jer drugačje neće roditi. Zimu težje podnaša; uspjeva samo na višjem položaju, na sunčanih stranah; gdje je topla glinotinajata zemlja (Thonschieferboden) tamo dobro raste, u mokroj pako zemlji gnije jako.

Kad cvate, onda se boji zime, jake kiše i velikih vjetrovah; zrije rano, do sredine rujna.

Groždje dosti dobro nosi; i dobro vino daje; samo šteta, da je gizdava na rodji, i da se nedrži duge, jer jagode padaju rado; iz ovih uzrokah nezaslužuje preporuke.

Digitized by Google

Plavec. Mehlweiss.

Značaj razreda. Grozd: srednje velikoće; pririedak, jenestručan, riedko granovit, kratkopetličan.

Jagode: jajolike, bielosive, bliede, mukovate, ponješto debelokožne, finomesne.

Listje: petcunjato, duboko urezano, dugozubato, nješto neravno, odozdola grubo, bielosivo, pusteno.

Petlika listova: duga, šćetinasta.

Bieli Plavec. Weisser Mehlweiss.

Istozivi. Hrvatski: Topolovina; Listjak; biela ranina; krugopetlina; deklino groždje; driščec; Javor.

Slovenski: Javor; Topalina; velka bielina: plavičina; šišlovec; srana Janka; drobni mali vervošek.

Njemački; kleine Ungarische; Oedenburger; Lagler; Mehlweinbeere; Kittelscheisser; Gelbe Zante aus der Krimm.

Madjarski: Fehér szőllő; Fosoka.

Opis vrsti.

Trs: jak: čokot, il kocen puzan, debeo, velesrdčikast, (grossmarkig) žutomrk, mal da ne ljagasto bieo; mrkoizstriekan i piknjast, gladak; čvorovi uzki, većjom

Digitized by Google

stranom 2½ palca na razne, šiljati od kocena; oči velike, bielorune.

Listje: oblo, do 5 palacah dugo i široko, petcunjato, pravilno, jednoliko, dosti duboko urezano. Verige razširene sa cunjevi poprieko ldžećimi; verige sa jedno il dvozubate; posrednji cunj širok, srdcolik; postrani cunjevi skrivljeni, manje urezani; riedko zatvoreni na okrajku oštro i dugozubati; cunji naprvo i natrag povinjeni; listje odozgor škurozeleno, ponješto nàrugvano; odozdo jako grubo, bielosivo, pusteno; rebrice žute šćetinaste i runate.

Petlika listova: 3—3½ palca duga, jaka; kosmata il šćetinasta; jasno crljena, zeleno izstriekana.

Grozd: srednje veličine, jednostruk, riedko granovit; pririedak; 6—8 palacah dug, valjolik (walzenförmig).

Petiljka grozdova: tanka, dva palca duga, biela, žutkastozelena, napram kocenu drvene bòje.

Petiljke jagodnje: žutozelene, dugoljaste, bradavkaste, i hrdjoljagaste.

Jagode: jajolike, 7 linih široke samo polak linie dulje; čestoputi još manje; bieložute, bielosivom mùkom jako osipane, kao naprašene; veoma sitno piknjate; tananonjuškate, ponješto debelokožne; finomesne, jedno-riedko dvozrnate; vodene više nego li mirodisne.

Plavec: (Fehér szöllö: i Moslovec (Formint) udomaćeni su trsovi u Tokaju, tako da se može reći, da ove dvie vrsti tri četverte strani iznašaju od cielokup-

Digitized by Google

nog nasada; već se odtuda vidi da ove vrsti plemenite su, jer Tokajsko vino obće poznato je i na velikom glasu stoji.

Plavec najviše valja, kad se visoko reže i na lucen puštja; kratko prirezan slabo rodi; treba mu suhe, tople zemlje; na položaju strmom, sunčanom, zračnom, od sjevera zaklonjenom pravo mjesto je plavcu. Kad cvate onda je veoma ćutljiv; kiše mnogo nit zime netrpi; zato plavec samo ondje sa uspjehom može se gojiti, gdje je sunce toplo, i gdje su jeseni liepe, ugodne i duge; plavec kasno dozrieva te baš zato neće nikad dojti do sladkosti izvan na liepših samo brdinah i sunčanih položajih; daje dobro i plemenito vino, osobito u smjesi sa Moslovcem; u našoj domovini je trs ovaj razprostranjen podosti, nu želiti bi bilo, da se gdje to samo položaj dopuštja još većma razprostrani.

Žuti Plavec Gelber Mehlweiss.

Istozivi Slovenski: Plavec, debeli Klešcec.

Njemački: Gelber Plavetz (samo pod tim imenom o okružju Celjskom.)

Opis vrsti.

Trs: jak, uztrajan; čokot debeo, crljenkastožut, finobrazdovit, na dolnjem kraju izstriekan, čvorovi na

Digitized by Google

3 do 4¼ palca udaljeni su sa velikimi, modrimi, gladkimi oči.

Listje: oblo, veliko, sedam palacah dugo i toliko široko; trošiljato; čestoputa cielo; sriednji cunj širok, kratak, tupa vrha; veruge petlične otvorene; okrajci nepravilno veliko i okruglo zubasti; gornja plošina tamnozelena, gladka, kadšto mejurasta; rebrice listne napram petliki crljenkaste; dolnja plošina bieloruna.

Petlika listova: jasnocrljena, jako bieloruna, 3 do 4 palca duga.

Grozd: velik, riedak, granovit, riedko gust, pyramidolik, većputi kosmat.

Petlika grozdova: duga, debela, žutkastozelena.

Petiljke jagodnje: debele, žutkastozelene, bradavkaste.

Jagode: oble, čine se jajolikim, pram petiljci utanjene, jasnožute, finopiknjate; čestoputi kao sitnom hrdjom osipane; hrdja ova se kod njuške (Narbe) očito vidi; na pasunčnoj strani Restonjeve boje, bielo mukovate, tankokožne, sa prozračnimi žilami i zrnjem, jako sokovite, sladke, duhovite, jedno i dvozrnate.

Plavec žuti vrst je vrlo dobra koja se nemože dosti preporučiti, jer plavcu u vrieme cvatnje neškodi tako lahko ni vjetar ni kiša; on nije gizdav na rodji i raste dobro na svakovrstdom zemljištu; groždje osobito ugodno je i tečno za jelo, te daje takodje jako i dobro vino. Plavec se može za domaći trs punim pravom držati, jer drugdje neraste nego kod nas u

Digitized by Google

Hrvatskoj i u bližnjem Štajeru, ali samo na južnih stranah.

Mi bi želili znati: *kakovimi se imeni plavec u različitih okolicah kod nas zove?*

Klešćec. Ortlieber.

Znači razreda. Groad: malen, ponajviše jednostruk, jako nabit, kratkopetličan.

Jagode: oble, kroz to što su na tjesnom, čestoputa utišnjene: velikonjuškate; mnogoputa piknjaste; tankokožne, jako sokovite.

Listje: trocunjato, kratkourezano, mal da ne cielo, odozdó runasto.

Petlika listova: dugoljasta.

Bieli Klešćec. Weisser Ortlieber.

Istovivi. Hrvatski: Drobni klešćec; drobna bieilna.

Slovenski: Šibica; mali javor; beli klešic, drobni klešic.

Njemački: Weisser Kanigl . . . In den meisten Gegenden ohne Nahmen.

Digitized by Google

Opis vrsti.

Tvs: posrednje jakosti; kocen il čokot žutocrljenkast, očevidno izstrieknan; pomalo piknjovit, sa čvorovi na 3 do 4 palca udaljenimi, škuriimi od čokota; oči bielorune.

List: sedam palacah dug i širok, trocunjat, kratkourezan, većom stranom samo trošiljat; srednji cunj napram podini (basis) širok; pram vrhu produljen, prioštren; veruge petličine najvećma zatvorene; na okrajcih kratko- i malo često dvovrstno zubast; gornja plošina ravna, gladka, svjetla, jasnozelena, crnopiknjata dolnja tamnozelena, runasta.

Grozd: malen, jednostruk, gust; riedak samo onda, kad u doba cvatnje vrieme mu nesluži.

Petlika grozdova: kratka, tanka, žutkastozelena, jedan do 1½ palca duga.

Petiljke jagodnje: tanke, žutkastozelene, glatke, ponješto crnopiknjate.

Jagode: okrugle, male, biele, bielomukovate, očevidno crnopiknjate; veliko i sivonuškate, žilavokožne, mehkomesne, sokovite, sladke, bez izvrstnog teka, većom stranom dvozrnate.

Bieli klešćec ljubi toplu zemlju, rahlu, žagrovitu, kamenitu, il pješćenu; na slaboj zemlji slabo rodi, niti nevriedi, da ga čovjek tamo sadi. U bližnjem Štajeru ga mnogo počeše saditi vinogradari tamošnji, na neuspje-

Digitized by Google

va najbolje; kod nas ova vrst dobro rodi i dobro grožđje nosi; kad je jesen prilična, topla i suha, onda se grožđje suši i dobiva suhve (cibebe.) Nižji rez, kako obično kažu, klešćecu najbolje priliči; medjutim kod nas dobro raste, ako se i na dugom reže; u Ugarskoj mnogo se sadi i daje dobro vino: samo na to valja paziti, da se nesadi u težku i vlažnu zemlju, već na stranah onakovih, koje su sunću izvržene, gdje su zemljišta pjeskovita, il žagrovita (Geröllebaden) ili ilovače, nu pjeskom pomješane . . . Medjutime, dok ima boljih trsovah, netreba b. Klešćecu izkazivati prednosti.

Žutabiel. Lämmerschwanz.

Značaj razreda. Grozd: jednostruk, riedak, 6 do 12 palacah dug.

Petlika grozdova: tanka, 2—3 palca duga.

Listje: okruglo, trocunjato, kratko urezano, gornja strana gladka, kod mladjeg listja ponješto runata, odzdó runata dugopetlična. (langstielig.)

Bielkasta Žutabiel: *Weisser Lämmerschwanz. (Tokayer, weisser.)*

Istozimi Madjarski: Juh farka; hasatlövölin.

Digitized by Google

Njemački: Edler Tokayer; Fischtraube; Weisser langer Tokayer.

Opis vrsti.

Trs: jak; kocen (čokot) bliedožut bez strieakah, crnopiknjat, sa čvorovi trî do četiri palca na razom.

Lišje 5½ pal. duge i 6 pal. široko, tanko, trocunjato, kratkouresano, većjom stranom cielo; rebrice žute, runate, sčetinaste, okolo petlike crljenaste; posrednji cunj nije pram podini nikad utanjen; veruge otvorene na okrajcih sitnozubate; gornja plošina ravna, gladka, (mladje lištje na rebricah ponješto runato je) doljna plošina pustena (filzig.)

Petiljka listova: tri do 3½ pal. duga, bieloruna, crljena.

Grozd posredanj, jednostruk, dug 6—7 pal. i dulji; odlikuje se duljinom; većputa je do 12. pal. dug.

Petlika grozdova: tanka, 2—2½ pal. duga, ponješto crljenkasta.

Petiljke jagodnje: tanke, duge, piknjate.

Jagode: okrugle, višeput malene, žutobiele, riedkom nu savršeno crnopiknjate; sivonjuškate, takokožne, sa žilami prozračnimi, sokovite, duhovite, i sladke, mirodisne, jedno- riedko dvozrnate.

Ova vrst trsova udomaćena je najvećma u Ugarskoj, u našoj domovini, koliko znamo imade je u Kalničkoj i Sudovečkoj gori, valjda će i drugdje biti, sa-

Digitized by Google

ma, što ju nije nitko opazio; rodovita je, i dozrieva ranie; zemlja za Žutubiel nesmje biti pretežka, ilovna, nego bolje sipka i pjeskovita. Vino daje osobito dobro i vrlo ugodna mirisa, te zaslužuje svakako, da se potraži, pomoži i razprostrani. Kako se još zove kod nas, to neznamo.

Šopatna.

Značaj razreda. Grozd: velik, riedak, granovit; u dobroj ljetini nabit.

Petlika grozdova; posrednje duga.

Jagode: dugoljaste, žilate, malonjuškate, debelokožne, mesnate.

Listje: petcunjato, dugoljasto, duboko urezano, dugozubato, gladko, tanko, dugopetlično, runasto.

Biela Šopatna Weisse Shopatna.

Istozim. Hrvatski: Šiprina; Mangura ? ?

Slovenski: Beli blank; Pokevec. Zagorski Šipon; Bela modrina. Veliki javor. Beli Ramulak. Goregranča.

Digitized by Google

Njemački: Geisedutte. Weisser Lagler; Ahorntraube.

Opis vrsti.

Trs: jak, uztrajan; čokot debeo, žutomrk, širokostriekan, mrkopiknjat i ljagovit; čvorovi su jaki i stoje razom do 6 palacah.

Listje: veliko, 7 pal. široko i 7½ pal. dugo, tanko, papirnasto, petcunjato, dubokourezano, veruge razširene; posrednji cunj širok, suličasto šiljat; postrani cunjevi skrivljeni, suličasti; (lanzenförmig) veruge petličine razširene, kod dolnjih cunjevah zatvorene; na okrajku oštre, velike i oštro zubate; gornja plošina ravna, škurozelena, dolnja finoruna; listne rebrice žute runate i šćetinaste.

Petlika listova: 1 do 6 pal. duga; na posunčnoj strani ponješto crljenkasta, gdjekuda finim runom obsipana.

Grozd: velik, riedak, granovit, višeputi nabit.

Petlika grozdova: dva, do dva i pol palca duga, jaka, pod čvorovi mrka, drvenobójna.

Petiljke jagodnje: pridebele, malobrazgotaste, sa produljenim udebljem.

Jagode: jajolike na obih stranah jednako utanjene, žutkastozelene, malo piknjate, sitnonjuškate, ponješto biele mukovate, debelokožne; žilate, mesnate, sladke, dvozrnate; dozrievaju u navadno vrieme jesensko.

Digitized by Google

Šopatna nije gizdava, ona svigdje i mal da ne na svakoj zemlji dobro raste, osobito pako valja za brajde, gdje jako rodi; jako tjera i jako se širi, uztraje, niti se zime neboji. Vino je dobro, nu baš nije prevrlo; sladko je i postojano nu fali mu miris. Velike nasade od ove vrsti sáme za se imati nebi baš savjetovali nikomu, nu onako, da se sa Plavcem i Moslavcem mješa, dat će jako i dobro vino.

Ovnek. Kanigl.

Značaj razreda. Grozd: malen, nabit, jednostruk, kratko i debelopetličan.

Jagode: oblo, kad su jako nabite postaju dugoljastim, tankokožnim.

Listje: petcunjato, podosti dubokourezano; veruge petličine sasvim zatvorene; odzgor jasno i svjetlo zelene; gladke; odzdo gole, samo na ugljih rebričnih runate.

Petlika listova: dugoljasta.

Bieli Ovnek: *Weisser Kanigl.*

Istozivi. Hrvatski: Osukač. Masnec Ovnak.

Opis vrsti.

Trs: prijak; kocen il čokot podosti lozovit; bielkastožut, posve slabom izstriekan; Čvorovi udaljeni, debelî, oči su im velike, bielorune.

Digitized by Google

Listje: sedam pal. široko, osam dugo, tanko petcunjato, kratko urezano; posrednji cunj širok, pram podini ponješto utenjen, pram špici razširen; postrani cunjevi široki, na razom stojeći, kratko urezani; postrane ve rege ponješto razširene; veruge petličine ponajviše sasvim zatvorene, nekoje suličasto raztvorene; usko, dugošiljno zubate; cunjevi na sve strani zavinjeni il rudasti; listje odzgor tmastozeleno, naružvane; odzdoli žutozeleno, golo, samo po ugljima rebričnim starjeg listja pomalo runasto.

Petlika listova: dugoljasta, bezvlasna (ćelava) debela, ponješto crljenkasta.

Grozd: uzak jednostruk, četiri do šest palacah dug, nabit.

Petlika grozdova: kratka, debela, do čvora drvene bóje.

Petiljke jagodnje: tanke, sitno brazgotaste.

Jagode: okle, sitnopiknjate, sa ljagicami brdjolikimi označene; sivo i velenjuškate, bieložute sa prozračnim zrnjem, i bliedobielimi tikami; (Tupfen) tankokožne, sokovite, sladke, ugodna teka; jednozrnate.

Bieli Ovnek koliko nam je poznano malo se gdje vidjeva izim Moslavine; *) tamo ga imade u vinogradah okolo Slatine i gornje Jelenske osobito mnogo nasadje-

*) Nisu sam ga u Slunjskoj Regimenti kod Blagaja pod imenom: Ovnak.

Digitized by Google

na; kažu da se sadi po Ugarskoj, imenito u Požunskoj županii. Ovnek netrpi mnogo studeni, zato ga u obće u onih pokrajinah, gdje oštrina zrakom vlada, nitko nek nesadi; u Štajeru ga malo imade, nu nehvali se nitko š njime. U našoj medjutime zemlji, kako iskustvo uči, Ovnek dobro raste, dobro rodi, sladak je veoma, namoštan i vino vrlo dobje, koje se odlikuje toliko mirisom, koliko i jakostju te bójom zlatožutom. Mi ga preporučamo za sadjenje u svih okolicah, gdje su zemlje lapornate, vapnate il ilovnate, u obće ponješto težje, a položaj liepo sunčan. Ovnek rano dozrieva, koncem rujna, a neće dugo držat se; ako bi jesen kišovita bila, sagnjiti će; zato ga treba u pravo vrieme brati.

Biela Braničevka. Weisse Kadarka.

Istozivi. Hrvatski: Stari Kleščec; beljak; bieli vugrin; Javornik.

Magjarski: Jó formint.

Opis vrsti.

Trs: jak; jednoljetna loza krepka, crljenomrka; doli ponješto izstriekana; čvorovi malo uzvišeni; udaljeni.

Listje: veliko, dugoljasto, debelo, ravno, trocunjato; kratkourezano, na špicah mladih grančicah runato; posredanji cunj jako dug; na podlozi širok; na prednjoj strani dugošiljat; postrani cunji kratki, nagnjeni pram središnjem cunju; dugošiljati; dolnji cunji ure-

Digitized by Google

zom samo označeni; veruge pitke, na dnu stranom razširene, stranom utješnjene; gornje veruge potličine ili obar petlike, jajoliko razširene na okrajku većjom stranom zatvorene. Listje na gornjoj plošini priravno; jako škurozeleno; zdola kosmato, pusteno, il runato, rebrice pram petlici modrocrljenkaste, doli zelenkastožute; kosmate, skrajni zubci glavnih rebricah široko i dugošiljati; ostali zubci široki, tupošiljati.

Petlika listova: debela, hrapava, ponješto crljenkasta, ½ palca krajša nego središnji cunj.

Grozd: velik, jednostruk, riedko granovit.

Petlika grozdova: duga, tanka, skroz jednako debela, sa mehko udebljenimi čvori; višeputa izraste iz njih postrana grančica, kao kod crne braničevke.

Jagode: okrugle, kod njuške višeputa plošnate; bieložute, bielomukovate, bez piknjah; tankokožne, mehkomesne; njuška velika, mrka.

Petiljke jagodnje: debele, kratke; naduvak debeo, brazgotast, okrajak nije zarubljen; kasno zrieli.

Biela braničevka je rodovita; ima veliko i liepo groždje, ali daje vino lahko; nu neće nipošto uspjevati ni roditi na mjestah, koja nisu topla, i gdje bi težka, hladna zemlja bila, kako se kaže sjevernoj strani prikrenjena. Seljaci b. braničevku rado sade jer rado rodi; (kod nas medjutim nije jako razprostranjena; više po Slavonii). Jeli dobro od nje vino? to još nije izkušeno; preporuča se opazivanju vinogradarah.

Digitized by Google

Biela Smederovka. Weisse Semendrianer

Istozivi: Biela Kadarka;

Trs: srednje jakoće, kocen tanak, visok; žutomrk; nepodpuno izstriekan; čvorovi na dalekom.

Listje: ponješto dugoljasto, tanko, svilenasto, (seidenartig) petcunjato; kratkourezano, na špicah mladičinih zeleno, runato; središnji cunj širok, pram podini poput špicasta ugla utanjen; ovratina kratka; postrani cunjevi jako veliki, većjom stranom na središnjem cunju nalazeći; dolnji cunji postrani istom tako svojimi špicami pram gornjim priklonjeni; gornje veruge tiesne, jajolike razširene, sa ugljići cunjevah pokrivene; otvoreni samo onda kad su cunji svinjeni; dolnje veruge pram unutarnjoj strani razširene, višeputi dolnja veruga fali; peltičine veruge tik obar petlike; široke, jajolike i na ugljih otvorene; sitnozubate; listje gori gladko, mal da ne cakleno, škurozeleno, sa žutimi rebricami; odzdola finoruno.

Petlika listova: dugoljasta, ponješto crljenkasta; obično bezvlasna; bez kosmačine.

Grozd: velik, prigranast; pojedini grozdi višekrat jednostruki;

Petlika grozdova: posrednjem duga; višeputi kratka, tanka.

Jagode: jajolike, na obih stranah jednako utanjenje; nejednake; bieložute; mal da ne prozračne, fino i po malo piknjate; sitno nu visokonjuškate; bielo muko-

Digitized by Google

vate, sa mrkimi prozračnimi ljagami; ponješto debelokožne; mozgovite, jako sladke i ugodne;

Petiljke jagodnje: dugoljaste, žutozelene, čestoputa sivopiknjate, ili finobrazgotne, sa produljenim naduvkom; dozrieva u navadno vrieme jesensko.

Trs ovaj jako rodi, i nije gizdav gledè zemljišta; u Hrvatskoj nepozna se, već mu je prava domovina u Sriemu i u Srbii; vino Smederevsko veoma se hvali, valjda ima dobrotu svoju zahvaliti ovom trsu.

Šipnina. Urbanka. Urbanitraube.

Značaj razreda. Grozd: velik, nabit, granovit, kratkopetličan.

Jagode: debelokožne, od njuške pram petlici plošnjaste; velenjuškate.

Listje: petcunjato, velíko; zgora neravno, nabrano; zdola jako bieloruno; dugopetlično.

Biela Šipnina. Weisse muskirte Urbanitraube.

Istoznivi. Hrvatski: Dišuća talianska šipnina; krupna bielina; dišuća ranina; muršćina dišuća bielina:

Trs: jak; jednoljetni čokot jak, debeo, mrk sa škurimi striekami; čvorovi ne dalekom razlučeni, udebljeni. Oči velike, vanstojeće; na špici bieloruno.

Digitized by Google

Listje: na špicah mladičinih bieloruno, jedva ponješto mrkasto, veliko, i svinjeno, neravno, debelo, petcunjato, kratko urezano; posriedniji cunj jako širok, kratak, pram podini ponješto zaužen, bez ovratine; gornji cunji postrani jako veliki, na razom stojeći, malo utanjeni i skrivljeni; dolnji cunji postrani široki čestoputa samo malim urezom označeni; zubci jako veliki široki, oštri; gornje veruge jako različne, višeputi samo naderane, višeputi unutri majuško razširene; dolnje veruge samo priznačene su, il fale sasvim; petličine veruge tik obar sjedišta petlike jako raztvorene, sa ugljima dolnjih cunjevah zatvorene, poput nakrivljena četvrta (Quadrat); nekoje imadu jajolik otvor; brazde škurozelene sa mrkastimi ljagami na gornjoj strani rebrice listove prike sjedišta petličinog uzvišene; crljenkasto žute; sjedište petličino ponješto runato, doli gustom bieloruno, hradasto.

Petlika listova: Sa posrednjim cunjem jednako duga, jako debela; crljeno izstriekana, gola, samo ponješto brdjasta, pram lozi udebljena.

Grozd: jako velik, nabit, granovit, višeputi valjolik; (walzenförmig.)

Petlika grozdova: Kratka, do čvora mrka, udebljena, onda tanja i žutozelena; čvor obično rodovit nosi navadno druga grozdića malena, čim se grozd granovitim čini.

Jagode: oble, kod njuške plošnate, te se čine pram petlici utanjene; zelenastožute, slabom bielo mukovate; sitno i riedkopiknjate; čestoput hrdjaste; mje-

Digitized by Google

sto njuške navadno hrdjasta ljaga; sok sladak, sa finim mirodisnim tekom muskatolikom; čim je grozd zreli tim je mirodisje podpunie; dvo, trozrnato; naduvak jako širok; dozrieva u navadno vrieme jesensko.

Dišuća šipnina il bielina nahadja mjestimice u Hrvatskoj, osobito u Moslavini; ona prinaša mnogo dobroti poznanoga vina moslavačkoga; moći je reći da odlično vino moslavačko svoje mirodisje samo dišučoj šipnini zahvalit imade; grozd ovaj zajedno vrlo dobar je za zobanje; čokot tjera jako, dà se visoko rezati i jako rodi; nu treba mu, dok bude sasvim zreo, tečan i mirodisan kad se sadi u vrtu, — stiene i sunčanog položaja, u trsju pako položaj pòdnevni il južnozapadni.

Toliko govori Fr. Trummer o trsu ovom, koj je jedan od najplemenitiih, kog radja domovina naša; vinogradare naše pozorne činimo na ovaj veoma dobar i izvrstan trs, koga im treba pomnožati i razploditi koliko moguće po svih vinogradih, gdje to dopuštja položaj; dišuća ranina fina — nu takodjer riedka vrst je, te će se moći ključeci njezini prodavati takodjer izvan zemlje naše.

Razred: Zelenika. Hainer.

Značaj razreda: ***Grozd:*** **velik, gust, granovit; pyramidolik, dugopetljčan.**

Digitized by Google

Jagode: tankokožne, zelenaste, kiselaste.
Listje: petcunjato, dugoljasto, neravno, rugvano, od zdoli pusteno, (fizig) dugopetlično.

Velika Zelenika; Grosser Grün-Hainer.

Istozivi Slovenski: debeli zelenjak; velka križovatna; Zelenika; Križon.
Njemački: Grüner Hainer; Grüner Rosszagler; Grünauer; Kreuzweinbeere.

Opis vrsti.

Trs: posredanj; kocen (čokot) vitak, tanak, posredanj, bielomrk, ponješto izstriekan, duboko urezan; gornji cunjevi na razom tako, da je urez razširen; posrednji cunj jako dug, širok, poput sulice ušiljen; veruge peltičine uzke, dolnji cunjevi popreko ležeći, na okrajku kratko i tupozubni; gornja plošina žutozelena, rugvasta, dolnja debelopustena i runata; rebrice listne guste, biele, šćetinaste do polovice lista crljene.
Petlika listova: tri do četiri višeputi i pet palacah duga, crljena i gustošćetinasta.
Grozd: velik, gust, sa razom stojećimi grančicami, pyramidolik, čestoputi do 9 palacah dug.
Petlika grozdova: jaka, žilava, tri i više palacah duga, crljenomrka.
Petiljke jagodnje: zelenkastožute, brazgotaste.

Digitized by Google

Jagode: okrugle, prizelene, na jakom suncu crljenkaste, fine, bielomukovate, sitnopiknjate, malonjuškate, većjom stranom trozrnate, kisele.

Već iz toga što se kaže ovdje: *da su jagode kisele*, dovoljno je izreći osudu o valjanosti zelenike; moći je kazati, da zelenika nije mnogo vriedna; zelenika kasno dozrieva, pak i onda kad je posve zriela ne daje vino vrlo; vino od zelenike mora dugo stati, drugačje nije ni za piti. Zelenika rado rodi, istina je, nu riedko kada sasvim dozrije; rano gnije, pak drugo grožđje i mošt kvari; ako se to na um uzme, to sigurno nije vriedno zeleniku saditi, tim manje budući da ima toliko drugih mnogo vrliih trsovah. Savjetujemo bez svaka miloserdja svu zeleniku kao jednu od najprostiih vrstih posjeći! *)

Imbrina. Portugieser.

Značaj razreda: Grozd: posredanj, nabit, višeput granovit, kratkodržilat.

Jagode: oble; kad su nabite čine se dugoljastim; tankokožne.

List: petcunjat, kratkourezan; zgora škurozelen, cakljen, nečist, gò.

Crljena Imbrina; rother Portugieser.

Istovipi; Hrvatski: Kraljevina; Cesaršćina.

*) Od zelenike ima odlike (varietät) koja se zove: biela zelenika; nimalo bolja.

Digitized by Google

Slovenski: Žarjevina; Kraljovina;

Njemački: Königstraube.

Trs: dosti jak; čokot bieložut, bez ljagah; slabom mrkoizstriekan; debeli čvorovi stoje razom na 2½ do 4 palca; oči jako velike.

Lisje: šest palacah široko; trocunjato, kratko urezano; posrednji cunj nije nikad kod podine utanjen, već podosti dug i šiljotlk; nu višeput i kratko prikružen; postrani cunjevi riedko kada dvodielni, veličinom malo svinjeni; verage petličine razširene, riedko zatvorene; gornja plošina gladka, ravna, škurozelena; dolnja gola; kadakad medju rebricami i kod ugaljah finovlasna; rebrice na početku lista od obih stranah crljenkaste; listje okrajkom kratko, oštro te dvostruko zubasto.

Petlika listna: 3½ do 4 palca duga; gola; crljeno izstriekana.

Grozd: posredanj; nabit, nu čestoputa pririedak; ponješto granovit.

Petlika grozdova: do 3 palca duga, jaka, mrko izstriekana; crljenkasta.

Petiljke jagodnje: debele, žutkastozelene; naduvak mrk, finobradavkast.

Jagode: oble; crljene; kišovitom ljetinom i na sjevernih stranah bliedje; zelenkasto crljene; po liepom vrimenju i na dobrom položaju jagode su škuro crljene; na riedkom crnkasto il škurosmedjasto piknjate; velikonjuškaste; debelokožne, zeleno i finomesne; riedkom dvozrnate; jako sladke.

Digitized by Google

Imbrina jedna je od najboljih vrstih trsovnih za zobanje; tako da se po pravu može: Kraljevinom zvati; najbolja se dobiva okolo Zagreba, St. Ivana i Moravčah; nu i vino dobro daje, koje se sladkostju odlikuje; mnogi mniju, da vino od nje nestalnim biva; medjutim izkustvo protivno uči tamo, gdje se Imbrina sadi sa starinom, raninom, plavcem, žutombieljom itd. jer je tamo vino dobro; u onih predielih pako gdje se imbrina sadi sa lipovinom i zelenikom, dopuštjam, da vino nije niti dubovito niti stelno; medjutim upravo zato, što sviet kori oštroću i pregrubu jakost naših vinah, mogu preporučiti svim vinogradarom, kojih vinogradi pram suncu leže, i neimaju preteških ilovačnih zemaljah, da sade imbrinu. Za sigurno svaki gospodar neka drži: da sladko i tečno grozdje vazda dobro vino daje.

Digitized by Google

Crni trsovi.

Peles Blank.

Značaj razreda Grozd: jako velik, granovit, višeputa nabit.

Petlika grozdova: kratka.

Jagode: žilavokožne, kiselaste; gdjekoje jajolike.

Listje: petcunjato, prilično duboko urezano, zgora ravno, gladko; doli finoruno; rebrice i žilje runato i šćetinasto.

Petlika listova: duga, crljena, runata.

Crni Peles. Blauer Blank.

Istoznivi. Hrvatski: crnina; črnina; kasna crnina; volovčak.

Slavonski: modrina, velika modrina; erdeća modrina; črni blank; bleda črna; črni ramulak; pelesovna;

Digitized by Google

orjava (hrdjava) lipovšina; jalovna modrina; erdeča zelenika; krišatna.

Njemački: Blauer Kracher; Plangner; Blauer Heiner; Blauer Rosszagler; Blauer Heninger; Grossblau; Abendroth; Rothblau; Rothhainer; Silcher; Später Hainer.

Opis vrsti.

Trs: jak, drvenast, uztrajan; čokot jak, debeo, žutomrk, očevidnom široko i mrkocrljeno izstriekan, po sredini crnopiknjat; čvorovi uzki, $2^1/_2$ najviše 3 pal. razom. uvišeni, jednake sa drvom bóje.

Listje: veliko, 7 pal. široko, a $7^1/_2$ dugo; petcunjato; duboko urezano; gornje dvie veruge razširene, dolnje užje; posrednji cunj različan, kod dolnjih vekših listovah jako dug; pram podini utanjen, kod gornjih listovah posrednji cunj kratkovratan, širok srdcolik, pram vršku (špici) utanjen; postrani cunj ukrivljen, većjom stranom u sredini posrednja cunja sudarajući; petličine veruge razširene, na ugljih postranih cunjevah zatvorene; kod manjih listovah cunjevi petličinih verugah raztvorene. Gornja plošina žutkastozelena, mal da ne svjetla, gladka; dolnja plošina bliedozelena, finim bielim runom pokrita; runo nedrži se posve čvrsto; kadkada je na busike (svezke) i dugo; pored toga čini se list gó; rebrice žute, često umrljane, mrke, jako šćetinaste, runate; na okrajcih oštro i sitnozubaste.

Digitized by Google

Petlika listova: 4 pal. duga, crljena, ponješto bieloruna.

Grozd: jako riedak, granovit, pyramidolik, po dobroj ljetinji nabit.

Petlika grozdova: kratka, debela, drvenasta, od kocena do čvora drvene bóje; jako žilava.

Petilike jagodnje: tanke, duge, žutozelene, ponješto finopiknjate.

Jagode: različne obzirom na obliku i farbu: okrugle, nekoje jajolike; crljenomodre; medju ovimi ima ih vazda manjih, polumodrih i posve zelenih: ponješto mukovate, prozračne, žilavokožne, finonjuškate, ponješto piknjate, zelenomesne, kiselaste, dvozrnate.

C. Peles, hoće na svakoj zemlji i u svakom položaju rasti; nu medju time gdje goder raso i kako raso, velika nije razlika.

Gdje je težka glinjača, položaj sjeveran il zapadnosjeveran, tamo riedko dozrije; jagodje ostane crljeno modro, zelenkasto, tèk kiselasto vodeno.

Gdje zemlja pjeskovita je, pjeskovitoilovna, pjeskovitolaporna, il vapnjasta, položaj sunčan, tamo je grožđje modro, tečnie i prisladko.

C. Pelec jako raste, i bujno tjera lozu, koja se najbolje na lucen reže; jako rodi, nu vino neima nikakove vriednosti; prosti puk u posrednjih okolicah naše domovine: okolo Križevacah, Verbovca, Dubrave, itd. gdje baš nisu prva mjesta za vino hrvatsko, zalibože mnogo sadi ovu vrst trsovah, i to samo zato, jer

Digitized by Google

jako rodi; *) vino medjutim, kako nešene novina ni bóje liepe, ni téka, ni mirisa; jako je dosti, i može valjati samo za prosti puk, za težake itd. Mi preporučamo svakomu, koj igdje bolji vinograd posjeduje, i bolje vino dobiti želi, da ovovrstnu crninu bez svake milosti posječe.

Vranek. Tantovina

Značaj razreda. Grozd: velik, gust (zabit) grozdovit, pyramidolik, kratkopetličan.

Jagode: dugoljaste, oble, sokovite.

Listje: petcunjato, daboko urezano, jako svinjeno, neravno, runato, dugopetlično.

Crni Vranek; Crna Tantovina.
Blaua Tantovina.

Istovivi. Hrvatski: crnina debela; pitoma crnina; Vranek.

Slovenski: mali Urbanščak; mali Vervonšek; Vranek.

Njemački: Grossblauer; Blaustock; Kleine Urbanitraube.

Opis vrsti.

Trs: jak, uztrajan; čokot bujan, jasnomrk, škuro izstriekan; čvorovi na 3—4 palca razom; oči jako velike.

*) Tobože! Što medjutim nije ni istina.

Digitized by Google

Listje: dugoljasto, 7 pal. široko, 8 pal. dugo; debelo, petcunjato, kratkourezano; posrednji cunj dug, pram podini ponješto utanjen, raznolik, sa dugim šiljkom; postrani cunjevi kratkourezani, dugošiljati, bez razširenih verugah; veruge petličine uzke, na uglih poprikoležeće; sa okrajcima oštro zubastima, odzgor škurozeleno, neravno, nabrano; šiljci, (èrti Spitzen) hrdjavi na jesen; odzdola jako bielorumo, dolnjo listje sasvim pusteno.

Petlika listova: dugoljasta, debela, crljenostriekana, ponješto runata.

Grozd: velik, nabit, granovit, pyramidolik.

Petlika grozdova: kratka, debela.

Petiljke jagodnje: debele, brazgovite.

Jagode: jajolike 7 do 8 liniah široke, za cielu liniu dužje; na obiuh stranah jednako utanjene; škuromodre, bielo mukovate, prislabo piknjate, malonjuškate, ponješto mesnate; sladke samo onda, kad su sasvim zriele; dvo tro zrnate.

Tantovina hoće imati veliku toplinu i dobru zemlju; kad to dvoje ima onda se dade sa uspjehom rezati il na lucen, il krajše reznike. Trs ovaj bujno raste, nu bio mu kako drago rodan, nije nikad od velike vriednosti, jer joj vino nije niti od vrle bóje, a niti dobrote: zato nezaslužuje da se pomnožava, tim manje kad ima boljih vrstih.

Digitized by Google

Kapčina. Zimmettraube.

Značaj razreda Grozd: posredanj, nabit, gust, granovit, dugopetličan.

Jagode: većjom stranom jajolike, tankokožne, sladke, mirodisne.

Listje: peterunjato, dugozubato, gori škurozeleno, svjetlo, odzdola golo; rebrice i žilje baršunaste; dugopetlično.

Crna Kapčina. Blaue Zimmettraube.

Istozivi. Hrvatski: Omuhač; (plavčak?)

Slovenski: černila; mala modrina; Vranek; črnina; restrešena črnina; drobna crnina.

Njemački: Blauer Hainer; Kölner; Grossblaue; Frühblau; Kleinmilcher; Spätblau; (am Sterntzberge) Kleinkölner; Rothe Visellertraube.

Opis vrsti.

Trs: jak; čokot mrk i žutocrljen, jako piknjat, nestriekan; čvorovi na 4 do 5 palacah udaljeni; tmastii od čokota.

Listje: nesavršeno petdielno, oblo, pet palacah dugo, i široko, pomalo urezano; posrednji cunj kratak,

Digitized by Google

jako širok; postrani cunjevi veliki, ukrivljeni, okrajci oštro i dugozubati, obar toga još i urezani; veruge petličine poput sulice razširene; gornja plošina ravna, gladka, škurozelena, sjajna, ko da je lakom omazana, na jesen mrka; dolnja jasnozelena, finožilasta, gola; rebrice i žile listne finovlasnate, baršunolike; (kadifine, sammetartig).

Petlika listova: tri palca dugačka, gladka, gola, polucrljena.

Grozd: posrednjem velik, dosti gust, granovit; iz čvora petlike grozdove rastu višeputi dva tri postrane grančice, onda se grozd vidi dvo trostruk.

Petlika grozdova: tanka, priduga, modrocrljena.

Petiljke jagodnje; tanke, finobrazgotaste, naduvak modrocrljeni.

Jagode: malene, ponješto jajolike, (ne baš očivesto) crljenomodre; kad podpuno dozriju: crnomodre; crno i malonjuškate; poput zviezdicah piknjate; tankokožne, sladke, mirodisna teka, dvozrnate.

Kapčina jako tjera i kad se na lucen reže, hoće jako roditi, nu da podpuno dozrije i tèk mirodisni zadobi, treba joj da se sadi na liepom položaju sunčanom; na zemljištu mokrom ostane netečna i kisela. Kapčičina je za crno vino veoma dobra, jer imade puno bójadika (tvare bojadisne, Färbestoff); mniju mnogi, da kapčina nedaje mirisno vino, to može biti onda, kad nije zrela; a kad bi posve dozorila, mislimo da će mirisno vino dati, jer je i groždje sladko i mirisno. Dobro bi

Digitized by Google

bilo izkusiti, a do sada se nije pazilo na to. Kapčina medjutim spadat će vjerojatno u red crnih grozdovah, koje netreba zabaciti.

Braničevka. Kadarka.

Značaj razreda. Grozd: velik, nabit, jednostruk; većjom stranom dvodielan; kratkopetličan.

Jagode: oble, u stanju nabitom pram petiljci utanjene; tankokožne.

Listje trocunjato, posrednjem urezano, sa dugimi šiljevi; gornja strana otravna; nabrana (rugvana) doljna plošina manje više pustena, dugopetlična.

Crna Braničevka. Blaue Kadarka.

Istozivi. Hrvatski: crna Skadarka; crna Kadarka; Moslovečka crnina.

Slovenski: črni šipon; crni Moslovec.

Magjarski: Bakator szöllö. Skadar.

Njemački: Blaue Ungarische; Edler Schwarzblauer Tokayer; Schwarzer Mosler.

Opis vrsti.

Trs: jak; čokot debeo, crljenomrk, škurje izstriekan, crnoljagast; čvorovi na četiri palca razom.

Digitized by Google

Listje: dugoljasto, sedam pal. široko i 7½ dugo, debelo, trocunjato, većjom stranom kratko urezano; posredanji cunj kod dolnjih listovah jajasto srdcolik, nu sa širokom ovratinom i ponješto razširenim verugama; većja stran listja samo trošiljata je, bez da bi posredanji cunj kod podine utanjen bio; postrani cunjevi veliki, udaljeno stojeći, sa dugim šiljem postranog cunja zatvorene; okrajak široko, šiljato i velezubat; gornja plošina škurozelena, caklena, neravna, nabrana (rugvana) dolnja pustena; gornji listovi mjestimice runati i pusteni; rebrice jako krupne, žute, sa žiljem bielošćetinaste.

Petlika listova: 4 do 5 pal. duga; crljenkasta, gladka, riedko ponješto bieloruna.

Grozd: velik, nabit, jednostruk, većjom stranom dvodielan; iz čvora petlike grozdove izhadja postrana grančica, koja stoji poput manjeg prirastnog grozdića.

Petlika grozdova: kratka, nabita, mrkocrljena.

Petiljke jagodnje: žutkastozelene, sa malim natraguvinutim naduvkom; sitno brazgotne.

Jagode: oble, u stanju gustom pram petiljci ponješto utanjene; crnomodre, malo i sivonjuškate, jako tankokožne, mehkomesne, jako sokovite; vrlo sladke i mirodisne, dvo, trozrnate.

Crna Skadarka, Kadarka ili Braničevka ime svoje dobila je od Skadra u Dalmaciji, odkuda je ponajprie u naše strane uvežena; svigdje u Ugarskoj, gdje bolje vino crno raste, nasad sastoji iz Braničevke; tako: u Badimu, Ménješu, Villanju, Bielojcrkvi; u Sriemu, pa eto i kod nas u Moslavini; valja da će je biti i u Kal-

Digitized by Google

niku. Trs je uztrajan i može se rezati po volji; nu što se zemljišta tiče, to već iziskuje većje pazljivosti; zemlja nesmije biti težka ni mokra, nego koliko moguće suva i pjeskovita a položaj južan il južno iztočan; Braničevka neboji se u cvietu ni vjetra ni kiše, izvan ako bi predugo uztrajalo lošo vrieme i nasad bi bio na manje povoljnom mjestu. Groždje rano dozrieva; kad jesen topla je, onda se pretvara rado na suhve; vino daje oslastno i stalno. Koj ljubi crno vino, njemu se preporuča Braničevka; nu pozorni neka budu vinogradari, jer ono što naši ljudi zovu obično Brrničevkom, to nije prava Braničevka, nego je crni Blank (Mangura il Volovčak il Peles) il je Tantovina, (debela črnina) koja se sa Braničevkom u ničem usporediti nemože; prvija je dobra, plemenita; posliednje pako malo valjane su vrsti. Mješa se sa kosovinom takodjer.

Crni Klešćec. Zdenčajevka. Blanc Zdenčajtraube.

Istoxivi: Modri Klešćeč; mala crnina; drobna crnina; najmenši slašćec.

Trs: malen; nizak; mladice jednoljetne kratke, tankomrke, neutrikane, pram šilju većinom jasnocrljene; čvorovi neobično uzki, samo na 1½ palca udaljeni; oči tanke šiljaste, razom stojeće.

Listje: maleno, oblo, tanko, ravno, cakleno, trecunjato, kratko urezano, obično trošiljato; posrednji

Digitized by Google

cunj u podini širok; riedko utanjen, naprvo kratko ušiljen; (zugespitzt) dolnjih verugah neima; veruge petlič ne odmah obar petlike šiljastougaljne, gori poput luka razšírene, kod ustja sasvim otvorene; skrajni zubci jako šiljati, posrednji ponješto krajši; listje gori ravno, škurozeleno, cakleno, (rebrice žutkastozelene) odozdoli čelikozeleno, podpunom golo; na starjem listju rebrice su ponješto šćetinaste.

Petlika listna: vrlo kratka, tanka, gola, prama kraju crljenkasta.

Grozd: malen, nabit, jednostruk; riedko raztrešen.

Petlika grozdova: do 2 palca duga, jako tanka, kadkada drevnaste boje do čvora, dalje žutkasta; mehka.

Jagode: sitne, liepe, okrugle, crnomodre jako bielomukovate, sivonjuškate; malko žilavokožne; mehkomesne; teka su sladka i mirodisna; jedno-dvozrnate.

Petiljke jagodnje: debele, naduvak udebljen, modrocrljen; gladak; jagode rano pocrne a dozrievaju u navadno vrieme jesensko.

Poznat se može ovaj trs lahko po caklenom slabo urezanom oštrozubnom listju; po malom grozdu nabitom, bielomukovatom i žutoj petlici.

Crni Klešćec daje osobito dobro vino, koje se vrlo ugodnim tekom odlikuje, nu dosad zanemareno biaše, ili bar neuvaženo; domovina ovog trsa Križevačke su okolice okolo Ravna, Dubovca, Fodrovca, Reke. Mi preporučamo svim vinogradarom našim ovu vrst novu, koju je Trummer krstio: Zdenčajtraube; vidi Nachtrag zur Klassification der Reben. Gratz 1854. pag. 58;

Digitized by Google

preporučujemo tim bolje jer dobro i izvrstno vino crno daje, rado rodi i nije gizdavo ni slabo na zimi i vjetru; što se rezanja tiče, pazit valja, da se nižje drži; jer kad u vis projde, onda nerodi toliko a još tomu i ono što ima grožđja, riedko postaje.

Crni Klešćec zaslužuje da se razprostrani; š njim bi se mogla dobrota crnog vina kod nas znamenito podignuti, a iz druge strani ne mala trgovina sa istom lozom tjerati.

Kosovina? Blauer Milcher.

Istoziv hrvatski: Crljenak u Dubovcu (kod Ravna u bivšoj županii Križevačkoj) kosovina u Mladini kod Ravna.

Trs: jak, uztrajan; godišnji čokot jako dug, kestenjomrk, tanak, duboko i široko izstriekan, čvorovi udaljeni; mlada loza žutozelena.

Listje: tanko, ravno, cakleno, petcunjato, naprvosvinjno, jako neuredno, većjom stranom kratko urezano, na špicah žutozeleno, golo; posredaji cunj stranom dug, sa okrajkom naprvo uvinjenim na podini samo malo utanjen; gornji cunji postrani jako veliki, napram srednjem cunju naklonjeni, uvinjeni; dolnji cunji široki. Veruge posve nejednake, il razširene, otvorene il samo narezane; veruge petličine odprte; zubci veliki, širokošiljati. Listje odozgor cakleno, škurozeleno, mjestimice

Digitized by Google

crljenkasto, odozdola gole; rebrice šćetinaste; mlado listje golo.

Petlika listova: debela, kratka, na polovicu crljena.

Grozd: velik, nabit, granovit,

Petlika grozdova: debela, žutkastozelena.

Jagode: velike, oble, crnomodre, bielomukovate; malonjuškate; tankokožne, mehkomesne, sokovite; sladka teka.

Petiljke jagodnje: kratke, fine, brazgotaste; naduvak poput šekerna klobuka, malo udebljen, bez okrajka.

Grozd je sladak i dobra teka, rano dozrieli, i rado rodi; što se vriednosti njegove tiče nemoguće ništa kazati, jer neimamo podatakah u tom obziru; moglo bi se viendar slutiti, da će trs dobar biti, jer naši ljudi kosovinu rado sade; medjutim valjalo bi tu razriešiti dvojnbu, jer se popravo još nezna, koja je kosovina prava? jel to ovaj sad opisani trs, il je onaj, kog na mnogih mjestah braničevkom zovu?

Krka crnina. Blauer Oberfelder.

(Prava crnina; Kindermacher bei Wipbach).

Trs: prijak; uztrajan: čokot debeo, jako mrk, sa crnimi piknjami uzkom obsut, škuromrko izstriekan; čvorovi na uzkom, debeli.

Listje: dugoljasto, tanko, ravno, petcunjato, kratko urezano, na šiljku mladicah mrkasto, golo; posred-

Digitized by Google

nji cunj vrlo različan; stranom dugoljasto skrivljen, pram podini utanjen, širokovratan, doli polukružno razširen, veruge ravnonitno se produljuju, napram vanoći ponješto utješnjene; drugi je opet širok, kratak, samo ponješto načenut; (naderan) dolnje veruge postrane na podini ponješto razširene, il kratko načenjene; cunji na okrajku unutarsvinjeni; veruge petličine jednoravno pram ustju razširene. Skrajni zubac velik, dug, šiljevit; središnji zubi tupošiljati. Listje gori cakleno, gladko, škurozeleno, jako pocrvenjuje; odzdola posve golo, samo na rebricah finoruno.

Petlika listova: kratka, tanka, crvenkasta.

Petlika grozdova: dugoljasta, čvor malen, nerodan.

Jagode: nejednake, crnomodre; riedke piknjice žutkasto okružene; visokonjuškate; crljenomrko-mukovate; ponješto debelokožne; sokovite, sladke.

Petiljke jagodnje: debele, duge, uzduž brazgotaste; naduvak udebljen, ucrvenjen.

Trs ovaj od davnih vrimenah sadi se kod Vipave i Vrpolja u Ilirskoj, te se drži za jednog od najboljih; daje vrlo dobro i liepo crno vino; jedino što bi se u njem moglo koriti, to je riedko jagodje; nu to nije toliko zlo, kad se uzme dobra kaplja, koju daje; zato svakako vriedi, da se sadi. Imade ove crnine u Šiljevcu kod Mikovca izpod Kalnika i u Goljaku kod Suseda.

Digitized by Google

Kermesina. Rothsaftige Zanistraube.

Istoznivi: Longs u Kavkazu; Alkernistraube,

Trs: jak, tanak, vitak; jednoljetni čokot veoma mladice puštja; nezreo krvavocrljen; zreo škuro i crnomrk; oči malene, čvorovi daleko razlučeni.

Listje: bršljanoliko, škurozeleno, cakleno, jako tanko, srednje veličine, okruglo, ncrazdielno, od posrednjeg cunja dugimi zubci razlučeno; trošiljno, bez postranih verugah; petličine veruge tik obar petlike, mal da ne pravougaljne, posve otvorene; zubci osobito značajni, na glavnih rebricah jako uzki i dugi, oštrošiljni; medzubci krajši; nego oštri; rebrice gori i doli zajedno sa podinom petlike modrocrljenkaste; listje kadakad mrkoljagasto; gornja plošina caklena, zelena, jako gladka; odzdoli ponješto bliedja, takodjer caklena, gola, samo rebrice šćetinaste.

Petlika listova: tanka, crljenkasta, šćetinasta.

Jagode: oble, malene, crnomodre bielomukovate, visokonjuškate, tankokožne, mehkomesnate, crljenosočne; téka oslasnokisela; koštice krupne.

Petiljke: kratke. zelene, gladke; naduvak velik, modrocrljen; kasno dozrjeva.

Trs ovaj jedini je (osim rothsaftige Färbertraube) koga trsoslovje il Ampelographia pozna sa crljenim sokom; trs ovaj dohadja iz Kavkaza; sam po sebi, sada kako na divljem jošte raste, neima mnogo vriednosti, jer jagodje mu je nejednako, maleno i kiselasto, nu vriedno bi bilo, da se pomnjivo obradjuje, presadjuje i

Digitized by Google

pripitomi; veljao bi sigurno za crno vino, kojemu bi davao liepu farbu.

U vinogradah okolo Ravna imade ga, kako Trummer piše: Nachtrag zur Reben Klassification; Gratz 1854. pag. 59. Kako ga ljudi tamo zovu po naški? . .

Digitized by Google

Kazalo.

	Str.
Predgovor	1
Razmatranja	3
Vino u Hrvatskoj	35
Kipenje mošta	41
Vino, gotovo piće	46
Farba vinska	51
Kako je vino hrv. i slav. sudjeno u Beču	54
Štajersko	56
Koliko se u carevini proizvadja	57
Nasad, koji se za Hrvatsku preporuča	58
Vino dalmatinsko	59
Kranjsko	60
Trsovi hrvatski	65
Starina, Mosler	65
Ranina, Augster	70
Slašćina, Pikolit	72
Bielina, Heunisch	74
Pušćak, Barthainer	76
Lipovina, Wipbacher	78
„ drobna	81

Digitized by Google

Str.
Plavec, Mehlweiss . . . 83
„ žuti . . . 85
Kleščec, Ortlieber . . . 87
Žutabiel, Lämmerschwanz . . 89
Šopatna 91
Ovnek, Kanigl . . . 93
Braničevka biela . . . 95
Smederovka biela . . . 97
Šipnina, Urbanitraube . . 98
Zelenika, Hainer . . . 100
Imbrina, Portugieser . . . 102
Črni trsovi 105
Peles, Blank 105
Vranek, Tantovina . . . 108
Kapčina, Zimmettraube . . 110
Braničevka crna Kadarka . . 112
Kleščec crni, Zdenčajovka, blaue Zdenčajtraube . . . 114
Kosovina, Milcher . . . 116
Crnina, Oberfelder . . . 117
Kermesina, Zanisrebe . . 119

Digitized by Google

Digitized by Google

15725

Digitized by Google

Digitized by Google

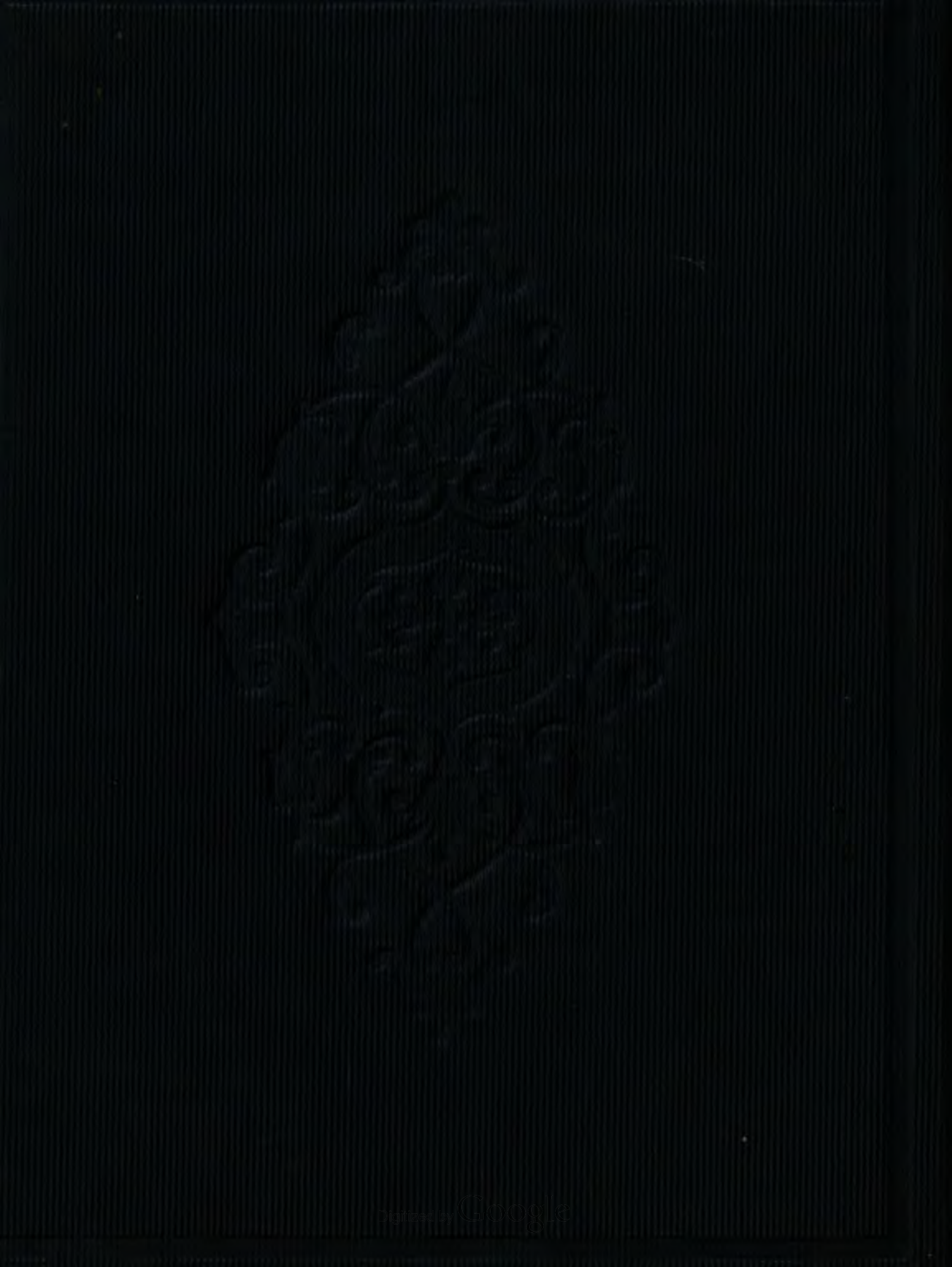
Digitized by Google